

др РАЈКА БОШКОВИЋ

ЛИКОВНА КУЛТУРА

за 6. разред основне школе

ЗАВОД ЗА УЏБЕНИКЕ • Б Е О Г Р А Д

Рецензенти

др Снежана Миленковић, професор психологије уметности на Филозофском факултету у Новом Саду

Бојана Бурић, историчар уметности, саветник галерије Факултета ликовних уметности у Београду

Драган Ђорђевић, професор ликовне културе у ОШ „Светозар Марковић” у Крагујевцу

Уредник

Стефан ПАУНОВИЋ

Одговорни уредник

Слободанка РУЖИЧИЋ

Главни уредник

Драгољуб КОЈЧИЋ

За издавача

Драгољуб КОЈЧИЋ,
директор

ISBN 978-86-17-20167-6

Министарство просвете, науке и технолошког развоја решењем број 650-02-000077/2019-07 од 21. маја 2019. године одобрило је овај уџбеник за издавање и употребу у шестом разреду основне школе.

© Завод за уџбенике, 2019.

Ово дело не сме се умножавати, фотокопирати и на било који други начин репродуковати, у целини, ни у деловима, без писменог одобрења издавача.

Поштовани ученици,

Предмет ликовна култура, поред тога што је важан за стицање ликовне писмености, а самим тим користан и за друге предмете, од посебног је значаја за наше виђење света и уопште за наш однос према животу. Зато је овај уџбеник осмишљен с намером да из области ликовне културе стекнете знања која нису битна само за овај предмет него и за живот, јер у ликовној култури и уметности постоји слој сагледавања дела који је непроменљив и идентичан за све људе, свих поднебља, али и свих времена, као што је, на пример, доживљај црвене и плаве боје.

Сагледавање и разумевање дела ликовних уметности, као и читање врхунских књижевних или слушање музичких уметничких оставарења, продубљује доживљај и оплемењује човека, независно од тога да ли неко има надареност за ликовни, књижевни или музички израз.

Линије, боје, површине, облици, композиције облика у простору неминовно делују на људско биће. Овај уџбеник је осмишљен у намери да вам помогне, пре свега, у сагледавању и разумевању лепоте облика у природи и уметности, али истовремено и да вам буде подстицај да се сами упустите у истраживање могућности сопственог ликовног изражавања. Такође, уџбеник има за циљ да омогући сваком ученику да, без обзира на своју даровитост за ликовни израз, може својим трудом, то јест учењем о елементима ликовног изражавања, да заслужено добије највишу оцену.

Намера аутора је да се кроз одабрана уметничка дела из историје уметности постави основ за разумевање улоге ликовне културе не само у прошлости, него и у савременом свакодневном животу, јер сагледавање и разумевање уметничких дела доприноси бољем, потпунијем и дубљем разумевању и себе и света око нас.

Аутор

ВОДИЧ КРОЗ УЦБЕНИК

НАЗИВ ПОГЛАВЉА

Назив поглавља упућује на област која се обрађује у лекцијама које следе.

РЕПРОДУКЦИЈЕ УМЕТНИЧКИХ ДЕЛА

Путем репродукција одабраних уметничких дела упознајеш се са уметношћу прошлих епоха, али и савременог доба. Репродукције такође служе и као подстицај да се самостално упустиш у ликовно изражавање, без икакве потребе подржавања тих дела. Напротив, она су ту да ти буду надахнуће не само за ликовно изражавање, него и као подстицај за уочавање стања, призора и детаља у свету око нас које је уметник видео, доживео и изразио у свом уметничком делу.

НАСЛОВ ЛЕКЦИЈЕ

Наслов лекције упућује на основну тему лекције.

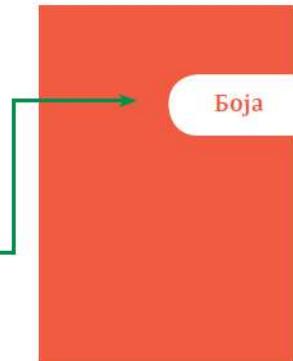
ОСНОВНИ ТЕКСТ

Основни текст лекција служи да на јасан и прегледан начин усвојиш нова знања из дате области, али и да разјасни оно о чему се у тој лекцији говори. Уџбеник нуди нешто што ти не може понудити интернет (и поред наизглед непрегледне количине података, занимљивости и разноврсних информација), а то је пажљиво одабран и осмишљени садржај текста, који ти даје чврст темељ за даљу надградњу знања и вештина у области ликовне културе.

РАЗМИСЛИ...

Део „РАЗМИСЛИ...“ има за циљ да те подстакне на размишљање, пажљиво опажање, јасније уочавање и дубље разумевање теме и садржаја о којима одређена лекција говори.

Боје

ПРИМЕНА БОЈЕ

Примена боје у сликарству

Боја се у сликарству може употребљавати на различите начине. Боје се могу смештати с различним техникама: јаглом, уљом, крачном. Боје се могу налагати и у јаком материјалу, као што су стакло и камен. Данас се захваљујући алатима и програмима боје могу производити и на рачунару.

Темпери је сликарска техника у којој се боје мешају с јаглом, крачном или каменом. За разлику од прозирних водених боја на акварелу, у темпери боја имају густину и могу се наложити у већим слојевима, досипати и пресликавати. Поред тога темпере су драгоцјене, али и дроге могу да буду и картон, платно и друго. Темпером је често темпере рђавеју са средњовековне иконе и фреске.

Мозаик је сликарска техника у којој се за прављење слике користе мала правилне или неправилне квадратне камене, које се редују на подлогу од стакла или метала. За мозаик могу се користити и квадратне глазоре и стакла. Мозаик је био скупочина техника, забогат је називан „царска“ техника. Мозаик је често коришћен још од древних времена за украсавање подлога и зидних површина, и био је до уједињења грчко-римске. Данас са мозаиком уметникова дела доје савремене уметности.

Богородица и Христос, иконе из манастира Хосиос Лукас

Царски Глазурани стаклици, Саскија ван дер Менен, Нидерландија

РАЗМИСЛИ...

Која боја долгује раздражљуће, а која опуштају човека?

ДА ПОНОВИМО	
ШРИФТУР	
<ul style="list-style-type: none"> Цијадура и цртежи најчешће се користе за укључивање линија којима се истакну сваки алат или појам доказа или ставка. 	
ТЕКСТИРУ	
<ul style="list-style-type: none"> Текстура је често коришћена да се ствари покажу као боја. Разлика у текстури се може употребити и такође различине текстура употребити у разним деловима. 	
БОЈА	
<ul style="list-style-type: none"> Платформе боје, које суу првих могућа буду природни и хемикалијски. Гел и акриловија јаснији и хармоничнији боји. Сликана мастифа обично имају компоненте као што су пастели, оленија, сливови. Тонажамају симетрију у додат боји. Боја се споменута разликова начин, у зависности користије се иначија. Сликана боја, али и смешка обично је сајајнија, док је мастифа на чакаву. 	
ПРОСТОР	
<ul style="list-style-type: none"> Докази инцидента као решеније унутрашњег простора зависи од употребе боја и облика линија. 	

ДА ПОННОВИМО

На крају сваког поглавља налази се део „ДА ПОНОВИМО”, у коме је, на прегледан начин у неколико реченица, дат најважнији садржај пређеног градива. Не може се, наравно, запамтити све што се научи током школске године, али се издавањем и понављањем најбитнијег, на сажет начин, обезбеђује основ за даље учење. „ДА ПОНОВИМО” представља сажетак онога што сте учили, што треба запамтити и што ће вам послужити и надаље у животу.

У образиља

Вежбе

Стваралачка употреба

- Садржије неку корисну групу за правите сложни језек и избор из некога стваралачког извора материјала. Учинак испод наведеног стваралачког извора може бити искључиво сопствен.
- Потужи се да, како припремиши што више детаљних објашњења, детаљнијих карактеристика, да будеш уснога и детаљнијим са претпоставкама.
- Извесни извори најчешће су у форми која подсећа на детаљне детаљне илустрације. Јединог аутентичног објекта који се постоли у њој, ако је могуће, уздиже са његом. Испод ће се описати како се извори могу користити у стваралачкој радној трупи.

Старост и машта

- Занети историју којом се љуби у културу и да се губитковирају. Наскоро ће тврдити да је то једна од највећих ствари које се могу учинити уметнику. У сваком случају ће се овај извор користити да се упознаје са историјом која је уједињена са радом, али и да се упознаје са њеним симболома.
- У земљи која је настала јер су људи, склонији интроверзију – како је сама реч која, прво и да се изјашњава у оквиру.
- Занети и земљи који су изложени погоду водама. Радници дају различитост број у земљи која је настала да узимају утиху у граду који је узимају подпору или највећи део подпоре.
- Обрати пажњу на појединачност, па не узупеши на постојању јединије. Занети и изјашњавајући највећи део, али и остале, ствари, у којима чине јединију неки бићи.
- Из-наслони се и даљи детаљи и илустрације који, кошћење, бомбас, превоз, снага и сл. У земљи која је настала на подлогу смрти смрт највећи део је, али и остале, ствари, у којима чине јединију неки бићи. Пор. што је почела да развијаје разноликост елемената који се симболично чине јединију неки бићи?

Истражи највећи симболике чији је постизање твој циљ!

ВЕЖБЕ

Вежбе су осмишљене да те подстакну на уочавање битних својстава облика и простора око нас, али истовремено, да кроз анализу облика и простора у природи, свакодневном окружењу и у уметности, научиш да издавајаш и сагледаваш суштинска својства одређеног облика, која га чине особеним и издавају од других. И на крају, вежбе су осмишљене да те подстакну да тако сагледан облик, са његовим најупечатљивијим одликама, изразиш ликовним средствима, наравно, на свој начин и уједно да ликовним елементима изразиш и свој унутаршњи свет, свет маште и снова.

УМЕТНИЧКО НАСЛЕЂЕ

Уметничко наслеђе, које се налази на крају сваког поглавља, омогућава ти да се упознаш са најзначајнијим примерима светског и нашег уметничког наслеђа.

Линија

ШРАФУРА ПОВРШИНЕ

Врсте шрафуре

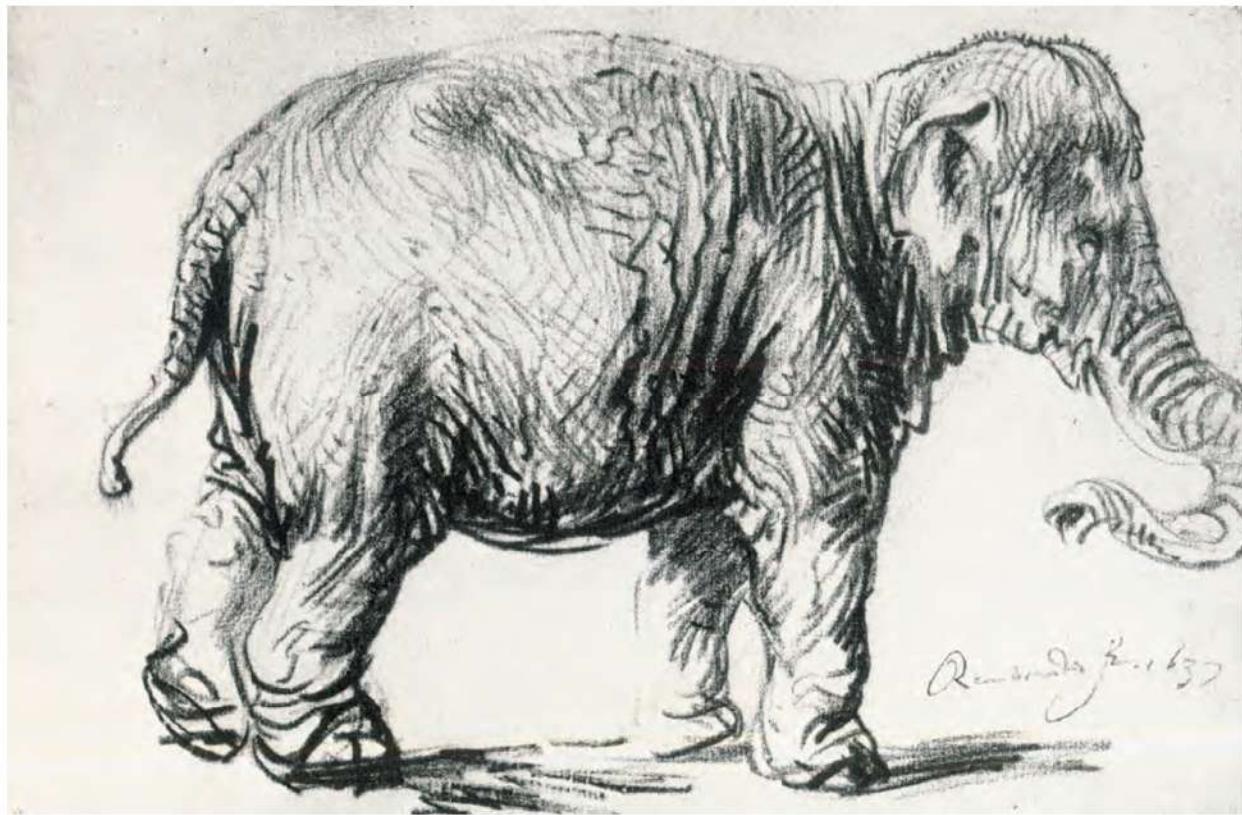
Линијом се опцртава облик, али линијом се такође може постићи утисак сенке и илузија треће димензије. То се постиже шрафирањем.

Шрафирање је начин цртања с више линија.

Постоје различите врсте шрафура. Шрафирање се може постићи густо или ређе исцртаним линијама, које могу да буду паралелне или укрштене.

Техником шрафирања може се доћарати волумен, направити сенка, доћарати илузија треће димензије. У зависности од тога да ли се жели постићи слабија или јача сенка, линије су гушће или мање густе. Тамнија сенка постиже се густо збијеним линијама.

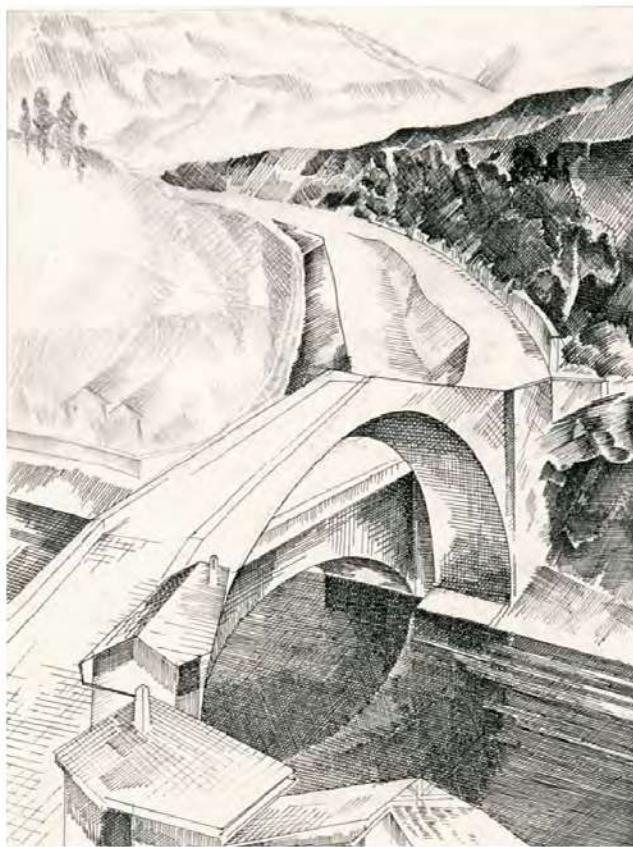
Реч шрафура потиче из немачког језика и значи цртање, односно сенчење и то паралелним или укрштеним потезима.

Рембрант ван Рајн, Слон

Душан Петричић, Скица (детаљ)

Душан Јанковић, цртеж

Љубомир Ивановић, Париз II (Мост на Сени)

Надежда Петровић, цртеж

Ивана Табаковић, Портрет Милице Тодоровић

Петар Добровић, цртеж

Јубомир Ивановић, Стари Париз са скелама

РАЗМИСЛИ...

Колико се различитих врста паралелних или укрштених линија може уочити у природи око нас? Посебно обрати пажњу на оголеле гране зими или у рано пролеће, када су без лишћа и цветова. Како „голе” гране стварају утисак површине или понекад и масе?

Шрафура

- Нацртај неколико ваза различитих облика и величина које се налазе на столу. Потруди се да шрафирањем постигнеш волумен водећи рачуна који део је осветљен, а који затамњен.
- Осмисли шољице за чај и чајник необичног облика. Затим се потруди да шрафирањем постигнеш илузију облине и тродимензионалног облика.

Облик

ТЕКСТУРА ОБЛИКА

Текстуре у природи

Текстура је карактер површине неког облика.

Реч текстура потиче из латинског језика и значи ткање, састав, тканина.

У природи и природним облицима налазимо много различитих врста текстуре.

За разлику од шрафуре, коју можемо доживети само чулом вида, текстуру можемо осетити и додиром.

Дрво – глатко

Дрво – храпаво

Камен – гладак

Камен – храпав

Ливада

Земља

Крзно

Риба

Минерал

Кристал

Облак

Море

РАЗМИСЛИ...

Каква је текстура латице цвета? Како ћеш најубедљивије дочарати баршунасту текстуру? Да ли се таква текстура боље доћарава лазурним, танким наносом или можда дебљим, засићенијим наносом боје?

Шта одликује снјежни покривач када је тек нападао и када је мекан? Какав је када се снег заледи?

Из географије сте учили о стенама. Уочи какве текстуре имају стene. Такође, из географије учите о рељефу земље. Каква је текстура тла – земље у различито доба године?

Текстуре у уметничким делима

Површина облика може да буде обрађена на различите начине. У зависности од начина на који је обрађена, површина уметничког облика добија различита својства. На основу тих својстава можемо уочити различите врсте текстуре.

Уметничким обликовањем исти материјал може да добије сасвим другачије, потпуно различите текстуре, било да је реч о глини, дрвету, металу, камену или неким новим индустријским материјалима.

Неке од основних текстура су: глатко – храпаво, сјајно – мат, меко – тврдо, необрађено – углачано, али уметничка дела могу имати скоро небројено разноликих врста текстура.

Текстуру одређује, начин на који се обликује спољна површина неког уметничког дела.

На својства површине, односно текстуре уметничког дела у некој мери може утицати и сам материјал од којег је дело направљено, нарочито када је реч о вајарским делима или грађевинама.

На текстуру може утицати и структура материјала, на пример годови дрвета, зраност камена и слично.

У сликарству карактер површине слике одређује начин наношења боје на подлогу. Ликовна обрада површине слике назива се **фактура**.

Танак, прозирани нанос боје назива се лазурни, док се густ, дебео нанос боје и потеза четкицом назива пастуозни.

Неолитска грнчарија

Кинеска грнчарија

Винсент ван Гог, Звездана ноћ

Јоханес Вермер, Девојка са бисерном минђушом

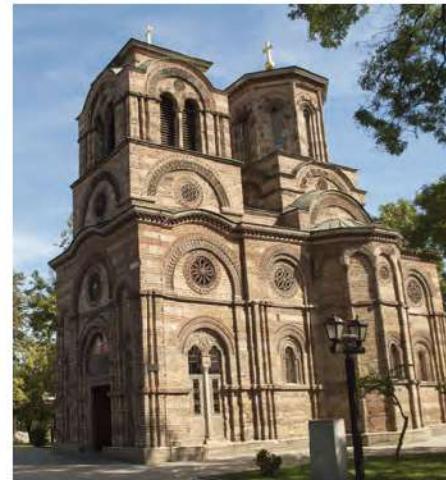
Златни јелен из Кубана, Русија

Лама, Перу

Мис ван дер Роје, Павиљон у Барселони

Црква Лазарица

РАЗМИСЛИ...

Како све текстура може утицати на доживљај неког уметничког дела? Какав осећај у нама изазива храпава, а какав глатка текстура?

Текстура облика

- Пронађи из старих новина и часописа различите текстуре и исечи их да буду четвороугаоног облика исте величине. Затим направи рад на тему „јединство супротности”.
- Поделите се у неколико група. Свака група нека одабере једну врсту текстуре: меку, тврду, сјајну, мат, глатку... За следећи час нека свако донесе припремљене делове текстуре које је одabrao из новина и часописа. Затим свака група нека направи свој рад. Направите изложбу у учioniци. Поведите разговор о томе који делови бића, облика и предмета преовладавају за коју текстуру.

Боја

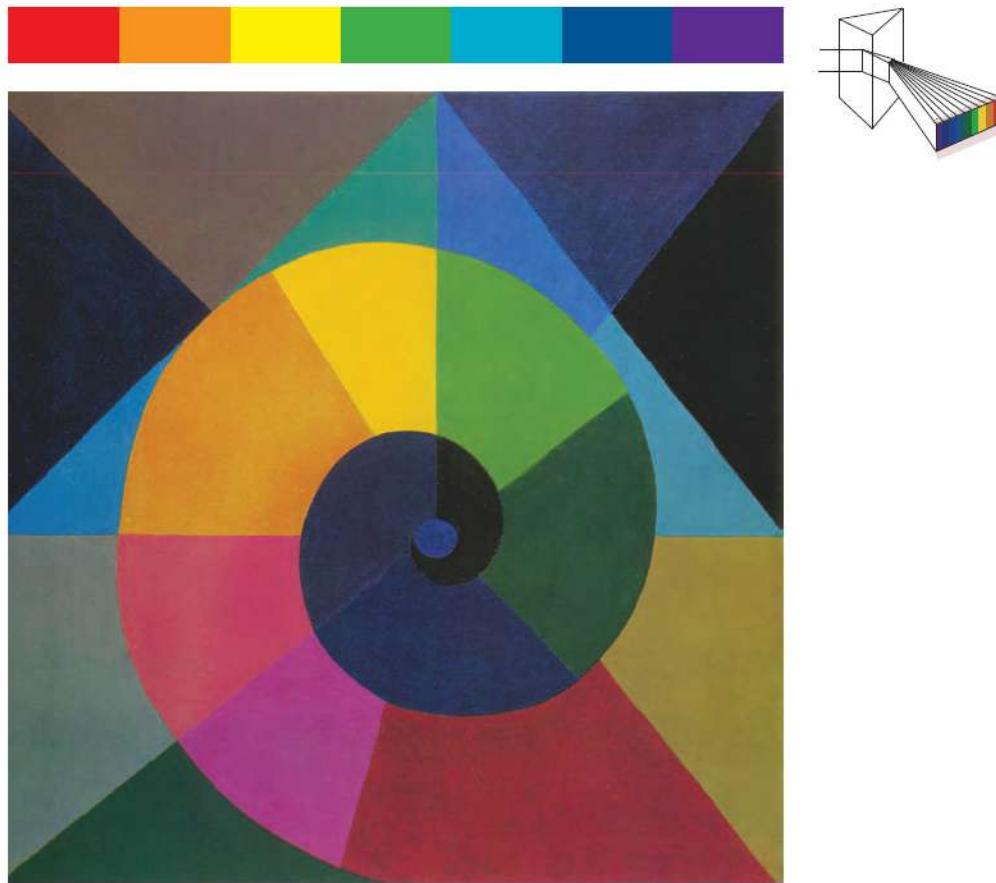
ПИГМЕНТНЕ БОЈЕ

Хроматске и ахроматске боје

Основна подела боја је на основне и изведене боје. Основне боје су жута, плава и црвена. Изведене боје су наранџаста, лъбичаста и зелена. Основне боје се не могу направити мешањем, док се изведене боје праве мешањем основних боја.

Боје се деле на хроматске и ахроматске, односно шарене и неутралне боје.

Хроматске боје чине боје сунчевог спектра – црвена, наранџаста, жута, зелена, плава, модра и лъбичаста.

Јоханес Итен, Спирала

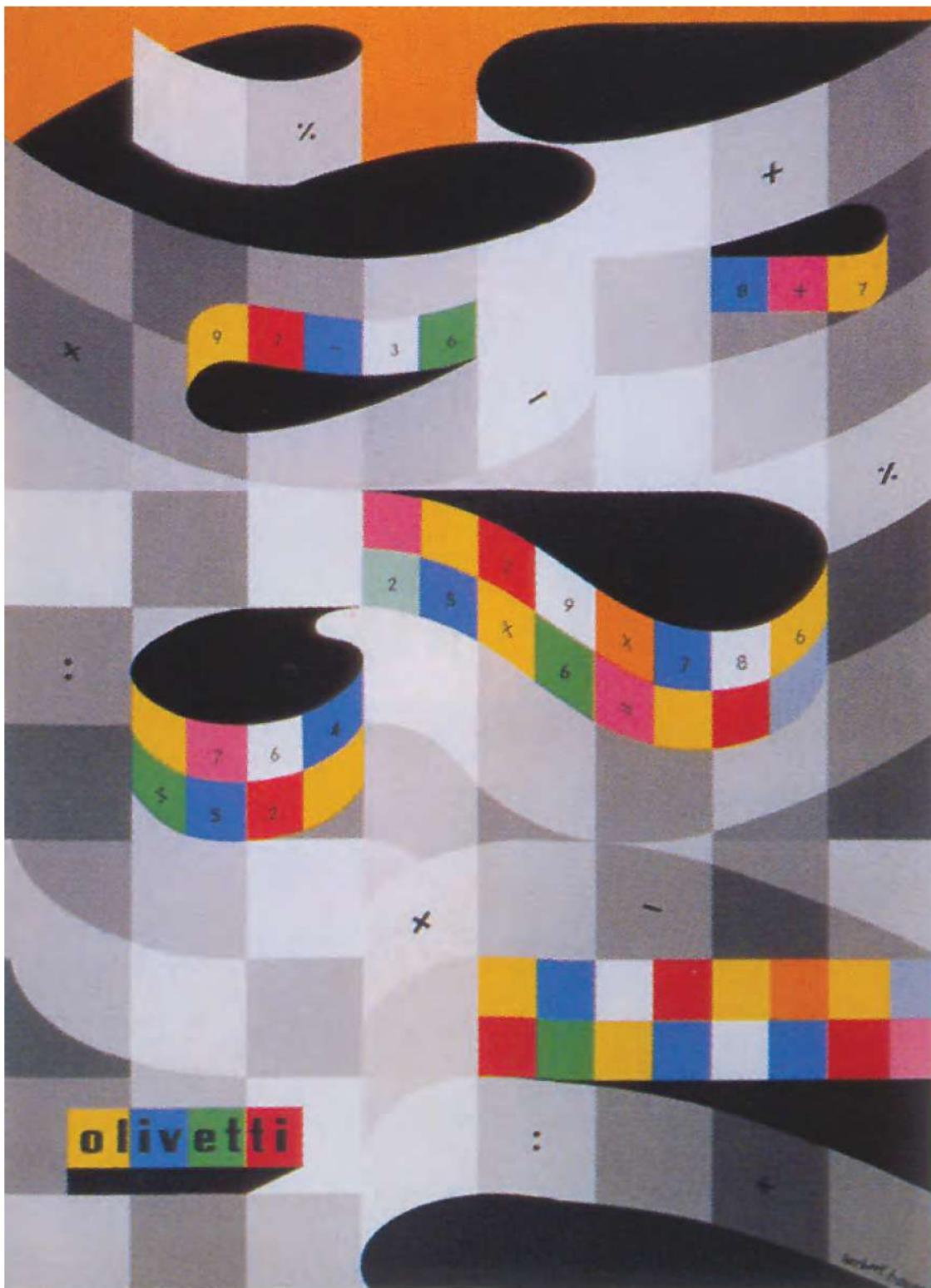
Сунчева светлост, коју видимо као белу, у ствари је шарена светлост која је састављена од спектра боја. Сунчев спектар чине седам боја: црвена, наранџаста, жута, зелена, плава, индиго и лъбичаста.

РАЗМИСЛИ...

Како би изгледао свет без боја?

Речи хроматско и ахроматско потичу из грчког језика. Хроматско значи обојено, док ахроматско значи безбојно.

Хроматске боје могу се видети кад се појави дуга. Тада сунчеви зраци светлости пролазе кроз кишне капи, које их преламају и разлажу на спектар боја.

Херберт Бајер, Постер за Оливети

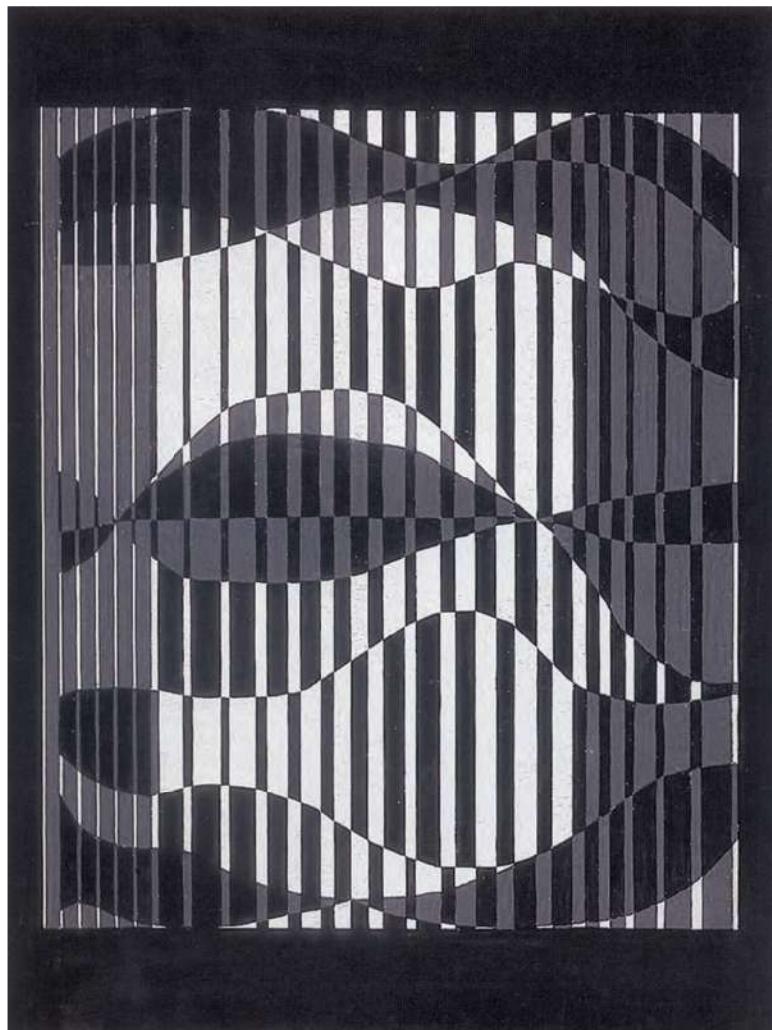
Ахроматске боје су бела и црна и све нијансе сиве боје добијене њиховим мешањем.

Ахроматске боје се још називају и неутралне боје. И ова реч потиче из грчког језика, а значи одсуство, поништавање боја, безбојност.

Абрам Гејз, *Плакат за телевизију* (детаљ)

Јозеф Алберс, *У води*

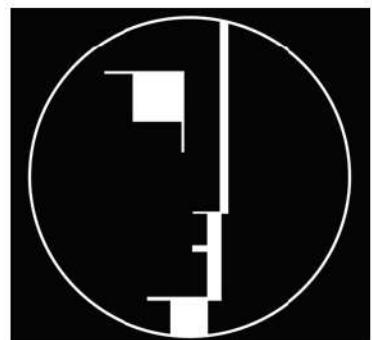
Бела – збир свих боја

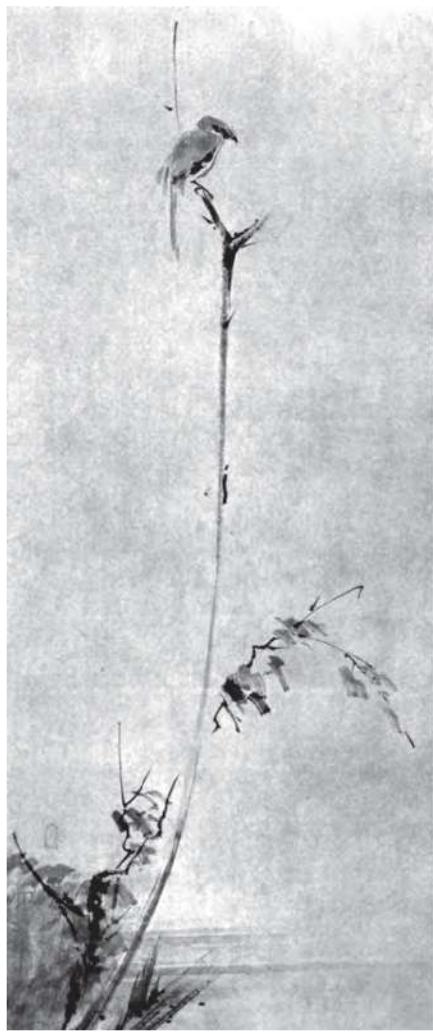
Црна – одсуство свих боја

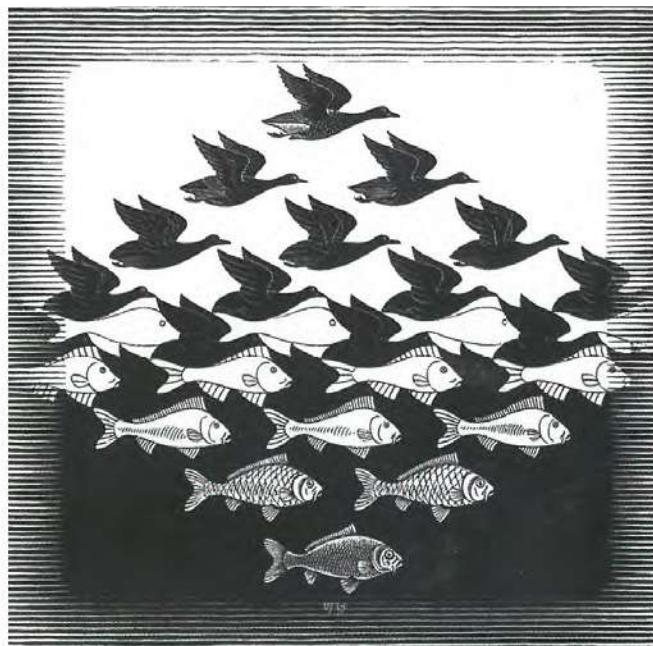
БАУХАУС, лого

БАУХАУС, лого

Птица на сувој грани,
Јапанска графика

Морис Ешер, Небо и вода

ДЕЈСТВО БОЈА

Топле и хладне боје

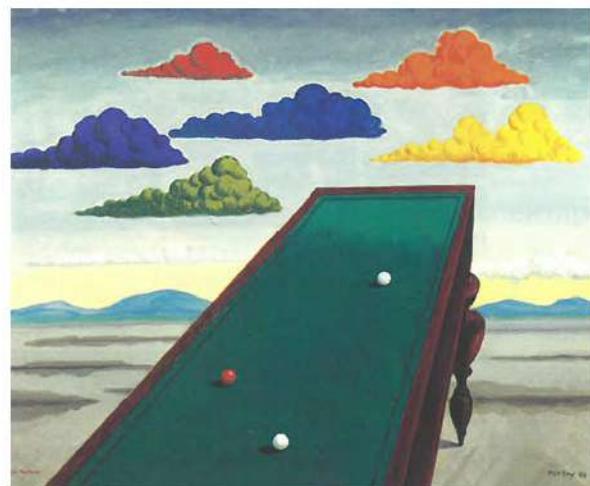
Све што видимо око нас има боју. Свака боја има одређено дејство. У зависности од тога да ли боја у нама изазива осећај топлоте или осећај хладноће, боје се деле на топле и хладне.

Топле боје су црвена, наранџаста и жута, као и све њихове нијансе.

Топле боје на слици делују ближе, а хладне даље. Такође, топле боје делују узбуђујуће, а хладне умирујуће.

Вили Баумистер, *Срећан дан*

Ман Рей, *Срећа*

Робер Делоне, *Радост живота*

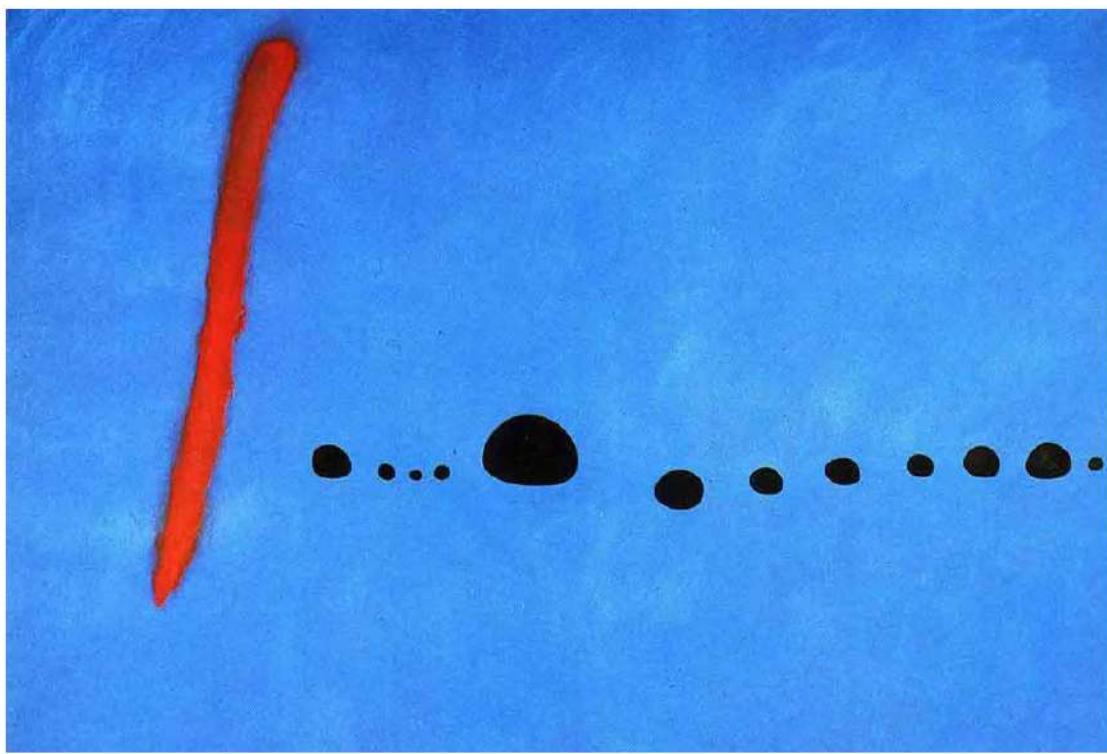
Хладне боје су плаве и модре и њихове нијансе.

Зелена и љубичаста заузимају средњи положај у спектру боја, јер могу да буду и топле и хладне, у зависности од нијансе. Жутозелена се сврстава у топле боје, а плавозелена у хладне.

Такође, када у љубичастој боји има више модре, она се сврстава у хладне, а љубичаста са више црвених сврстава се у топле боје.

Клод Моне, *Сврака*

Хуан Миро, *Плава апстрактна слика*

РАЗМИСЛИ...

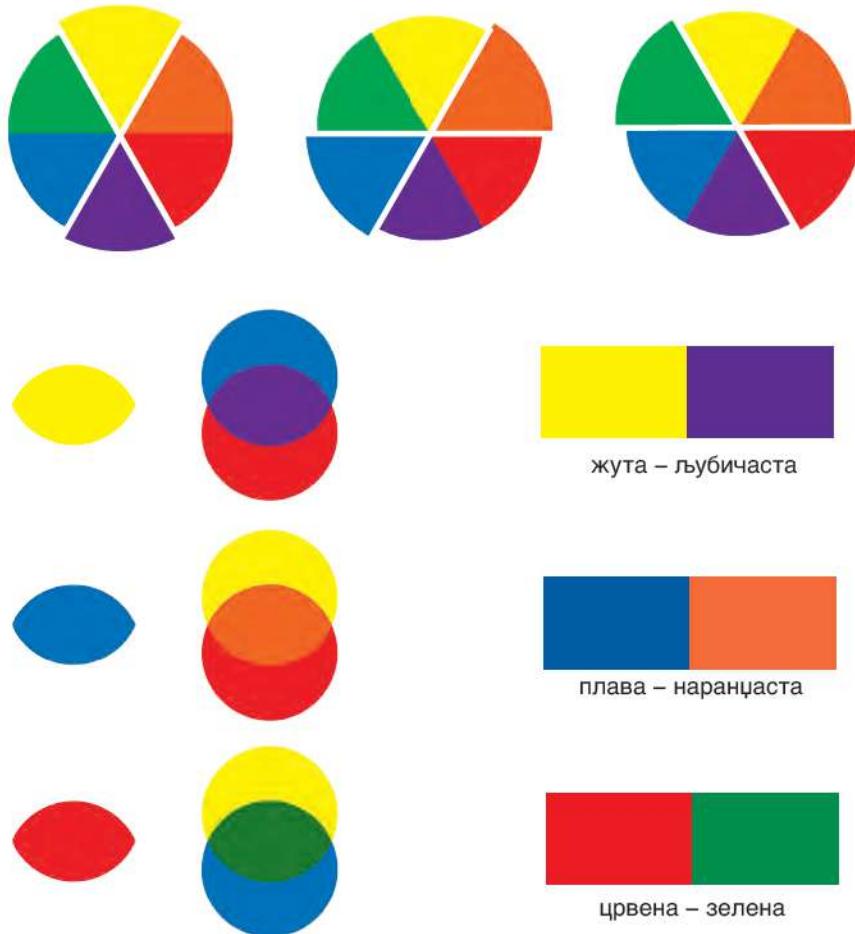
Одабери једно уметничко дело из Уџбеника и покушај да уочиш које боје делују ближе, а које даље на слици? Да ли су боје које делују даље топле или хладне?

Контраст боја

Боје се према контрастним својствима деле на сличне или хармоничне боје и на различите или супротне боје.

Најјачи колористички контраст је контраст комплементарних боја. Комплементарне боје су: жута и лјубичаста, плава и наранџаста, црвена и зелена. Сама реч комплементарно значи допуњујуће. Комплементарне боје у кругу боја стоје једна наспрам друге. Оне једна другу допуњавају, односно појачавају дејство једна другога.

Комплементарни контраст се добија стављањем једне основне боје у однос према једној изведеној боји, добијеној од друге две основне боје.

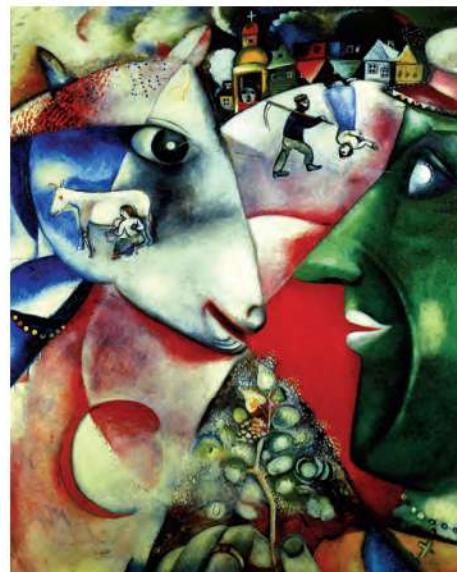

РАЗМИСЛИ...

Која је разлика у јачини контраста између хроматских, а која између ахроматских односно неутралних боја? Направи експеримент. Исеци квадрате различитих боја и прави парове две боје. Уочи које две боје једна другу најаче истичу.

Основни контрасти боја, према Јоханесу Итену, јесу:

- контраст боје према боји;
- контраст светло – тамно;
- контраст топло – хладно;
- комплементарни контраст;
- симултани (истовремени) контраст;
- контраст квалитета (чистоћа, јаркост и засићност боје);
- контраст квантитета (однос величина).

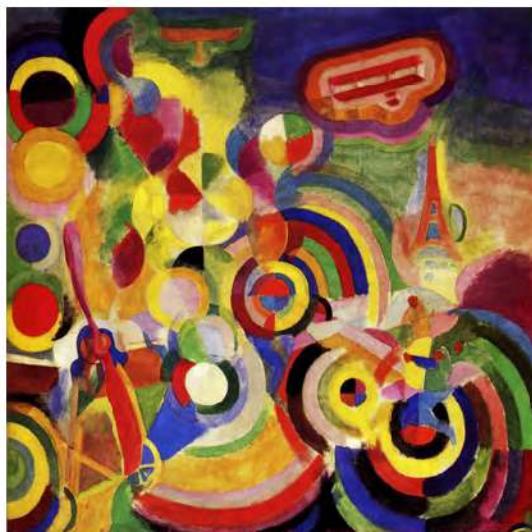
Марк Шагал, *Ја и село*

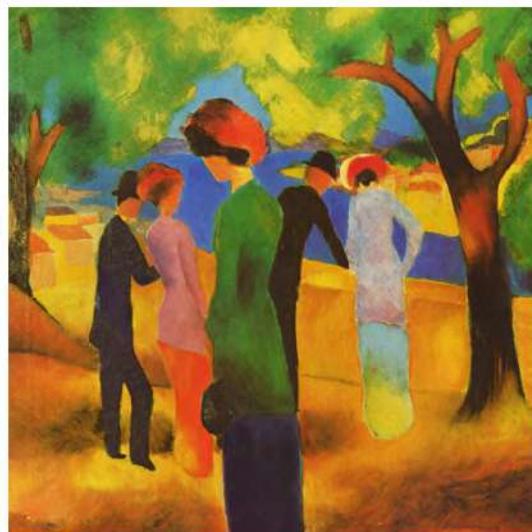
Рембрант ван Ријн, *Ноћна стража*

Клод Моне, *Импресија рађања сунца*

Робер Делоне, *Омаж Блериоу*

Аугуст Маке, *Госпођа у зеленој хаљини*

СВЕТЛОСТ И БОЈА

Утицај светлости на опажање боја

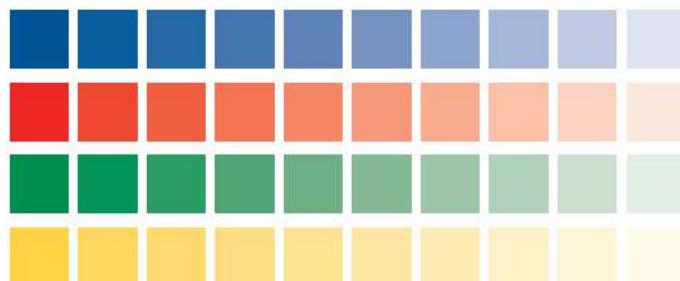
Светлост је основни услов за опажање боја. Тон је количина светлости у једној боји.

Градација светлости односи се на тонове или нијансе једне боје.

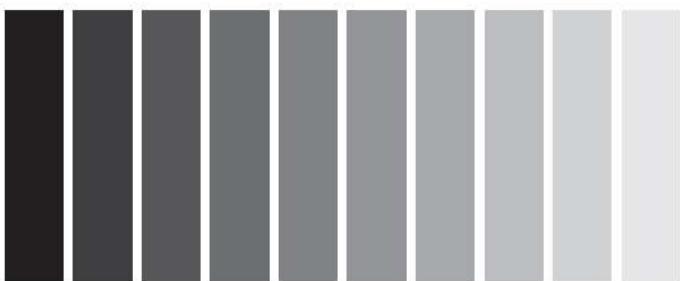
Одређена боја постаје светлија или тамнија када се меша са белом или црном бојом. Тако свака хроматска или шарена боја има низ тонова, односно нијанси који настају додавањем беле или црне боје. Када се хроматској боји додаје бела боја, добијају се светлији хроматски тонови, док се додавањем црне боје добијају тамнији и загаситији хроматски тонови.

Када је у низу тонова контраст јачи, то се назива дурски кључ, а када низ тонова има благе прелазе, то се назива молски кључ. Валерски или тонски кључ у којем је слика насликана веома је важан за доживљај слике.

Реч валер потиче из француског језика, а значи однос светлог и тамног у тону једне боје.

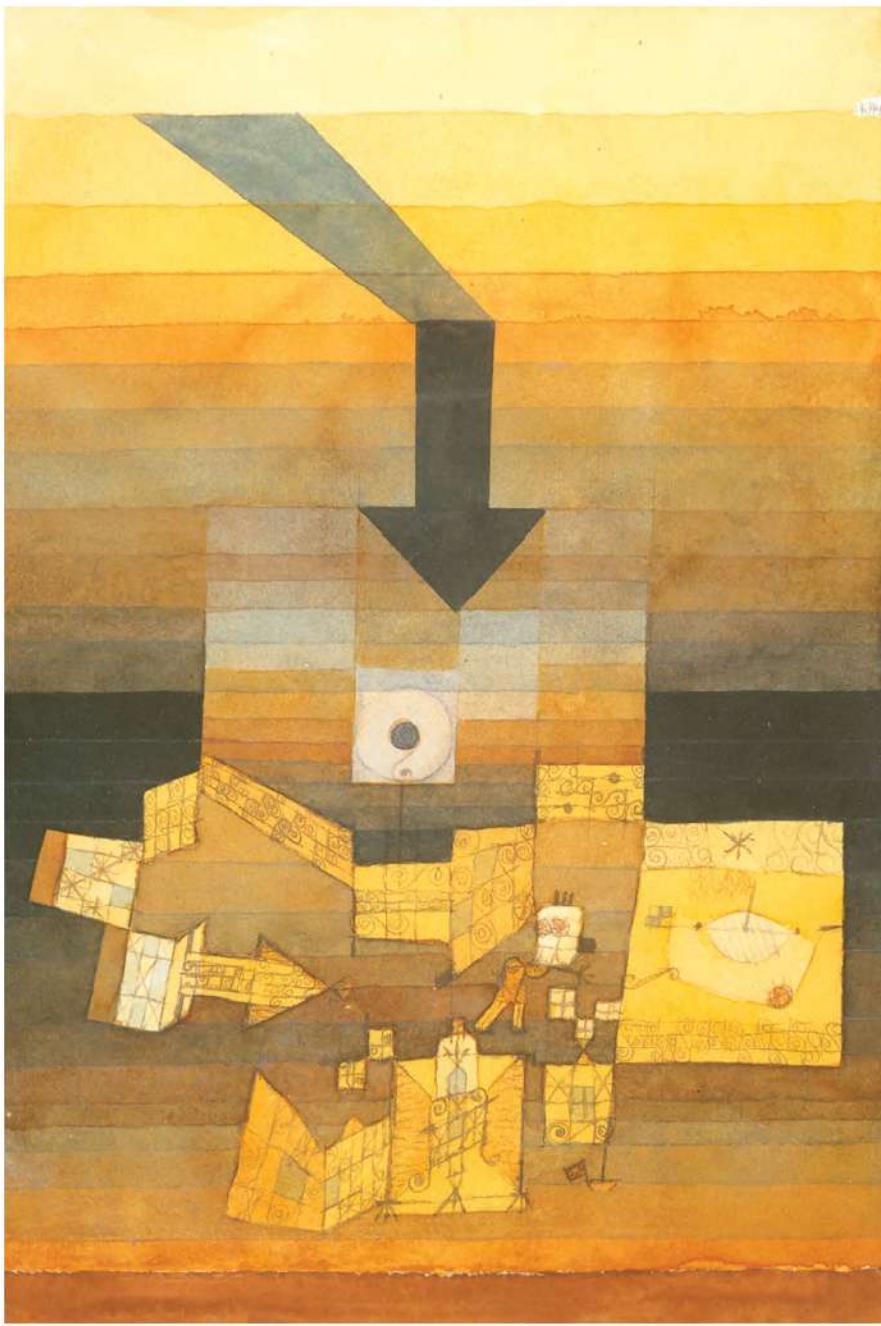
Тонови хроматских боја

Тонови ахроматских боја

РАЗМИСЛИ...

Какве све нијансе – тонови – валери зелене боје постоје у твом окружењу у природи. Могу ли се сви избројати?

Паул Кле, *Погођено место*

РАЗМИСЛИ...

Како светлост утиче на наш доживљај боје облика? Како иста боја изгледа под јачим, а како под слабијим осветљењем? Када изгледа светлија, а када тамнија? Покушај да опишеш свој доживљај.

Какав осећај у теби изазивају јако осветљене, дречаве, наметљиве боје на рекламама и билбордима? Какав осећај у теби изазивају боје на српским средњовековним фрескама које су осветљене благом светлошћу? Које делују раздражљиво, а које смирујуће?

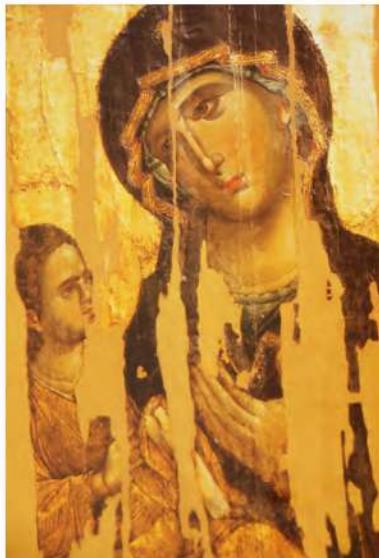
ПРИМЕНА БОЈЕ

Примена боје у сликарству

Боја се у сликарству може употребљавати на различите начине. Боје се могу мешати с разним везивима: водом, јајетом, уљем, кречом. Боја се може налазити и у самом материјалу, као што су стакло и камен. Данас се захваљујући апликативним програмима боје могу производити и на рачунару.

Темпера је сликарска техника у којој се боје мешају с јајетом, кречом или казеином. За разлику од прозирних водених боја на акварелу, у техници темпере боје имају густину и могу се наносити у више слојева, досликавати и пресликавати. Подлоге за темперу су дрвене плоче, али подлоге могу да буду и картон, платно и друго. Техником јајчане темпере рађене су средњовековне иконе и фреске.

Мозаик је сликарска техника у којој се за прављење слике користе мале правилне или неправилне коцкице камена, које се ређају на подлогу од свежег малтера. За мозаик могу се користити и коцкице глазиране опеке и стакла. Мозаик је био скupoцена техника, због чега је називан „царска“ техника. Мозаик је коришћен још од древних времена за украшавање подних и зидних површина, и био је део украса грађевина. Данас су мозаичка уметничка дела део савремене уметности.

Богородица и Христос, икона из манастира Хиландара, темпера

Царица Теодора са пратњом, Сан Витале, Равена, мозаик

РАЗМИСЛИ...

Које боје делују раздражујуће, а које опуштају човека?

Акварел је сликарска техника у којој се боје мешају с водом, при чему се користи и белина папира, јер се бела боја не употребљава. Зато су боје на акварелу прозирне. Техником акварела укршавани су стари рукописи у египатској уметности, а ова техника користи се и данас, у савременој уметности.

Уље је техника сликања уљаним бојама. Боје се најчешће разређују мешавином терпентина и ланеног уља. Подлога је најчешће платно, али могу да буду и дрвена или метална плоча, стакло, гипс или картон. Уљаним бојама може се сликати дебљим наносима боје. То је једна од најчешће употребљаваних сликарских техника данас.

Витраж је техника прављења слике од обојеног стакла које је спојено оловним оквирима. Црне линије оловних оквира још више истичу разнобојност стакла на витражу кроз који пролази светлост. Витраж се највише примењивао за прозоре у романичким црквама, а употребљава се и данас за обликовање разних предмета.

Апликативни програми омогућавају да се боја користи и приликом рада на рачунару.

Нотр Дам, Париз, витраж, детаљ

Апликативни програм
Adobe InDesign

Албрехт Дерер, Пејзаж јужног Тирола, акварел

Надежда Петровић, Ресник, уље на платну

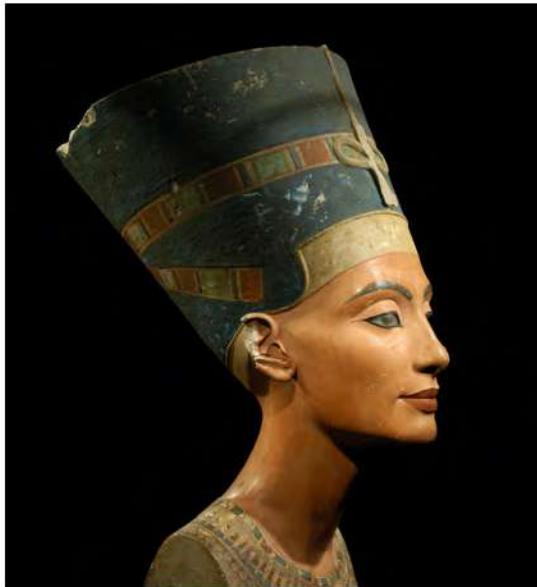
Боја у вајарству

Сваки материјал од којег се обликује вајарско дело има своју боју – камен, глина, дрво, метал, пластика, као и разни индустриски произведени материјали. Исто тако, сваки материјал има више различитих боја и нијанси.

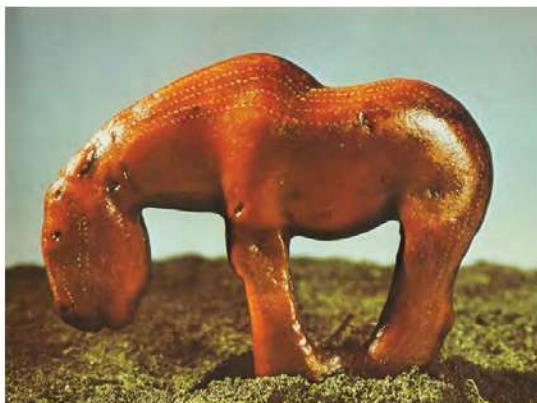
Камен, један од често употребљаваних материјала у вајарству, осим што може бити бео, може да буде и црвене, црне, сиве, зелене, чак и плаве боје. Такође, одређена боја камена може имати и много светлијих и тамнијих нијанси.

И дрво може да буде различите боје, а свака боја има светлије и тамније нијансе.

Различите врсте метала такође могу да буду различитих боја – бакар, бронза, алуминијум, гвожђе, челик и др.

Нефертити, Египат

Коњић од Ћилибара, камено доба

Кинески ратник, теракота

Осим што је боје самог материјала од којег се обликује, вајарско дело често се и накнадно боји.

Вајарска дела су била бојена још у камено доба, у првим цивилизацијама у Египту и Месопотамији, у античкој Грчкој, и боје се све до данас.

Боја се у савременом вајарству често употребљава као равноправан елемент уметничког израза.

Глава коња, Кина, жад

Ристо Стијовић, *Материнство*, дрво

Сретен Стојановић, *Портрет пријатеља*, бронза

Жан Арп, *Птица у акваријуму*

РАЗМИСЛИ...

Да ли постоји више нијанси беле боје? Обрати пажњу на бели камен у природи, али и на грађевинама и скулптурама од камена постављеним у слободном простору. Колико нијанси беле боје камена се може уочити? Колико нијанси беле боје камена има само у природи? Потруди се да опишеш свом другу/другарици из клупе нијансе које уочиш.

Примена боје у керамици

Један од најстаријих материјала које је човек од давнина почeo да обликујe јесте земља. Влажна земља или глина веома је погодна за обликовање. Сушењем или печенjem предмети од глине добијају трајност и чврстину. Због таквих својстава земље човек ју је одвајкада употребљавао за прављење разних врста посуда које је свакодневно користио.

Керамика је назив за предмете начињене од печене земље.

Керамичка дела су материјални остаци одређене културе, народа или поднебља.

Данас се на основу керамичких предмета може много сазнати о прошлости. Наука која се бави ископавањем и проучавањем материјалних остатака прошлости назива се археологија. Управо керамика има важну улогу у откривању начина живота и уметничких достигнућа неког народа, његове културе и традиције.

Ваза, Винча

Ваза са козорогом

Неолитски бојени ћуп

Када је реч о керамици, веома је важно да се постигне склад између облика и намене предмета. Зато је у античкој Грчкој било више од двадесет облика ваза, а од облика и димензија зависило је да ли ће те посуде служити да се у њима чувају жито, вино, уље или мириси.

Сама реч керамика потиче од места Керамеликос, на ком је пронађен велики број таквих посуда из античке Грчке.

Грчка ваза – црвено-фигурални стил

Грчка ваза – црно-фигурални стил

Савремена посуда за сос од порцулана

РАЗМИСЛИ...

Како на човека делује боја печене земље, а како белог порцелана? Коју од те две доживљавамо као хладну, а коју као топлу? Шта утиче на такав наш доживљај?

Боја у графици

Графика је уметнички израз у ком су основни елементи ликовног израза линија, тон, текстура и боја.

У графици се цртеж или слика, урезани у подлогу (матрицу), отискују на хартију. Матрица, односно плоча на којој се црта, може да буде дрво, камен, линолеум, метална плоча или картон. Графика која се ради и отискује (штампа) с плоче од дрвета назива се дрворез, од камена – литографија, од линолеума – линорез и др.

За графику у више боја треба израдити више матрица, односно за сваку боју по једну матрицу за отискивање.

Андо Хирошиге, Пљусак

Хуан Миро, Човек и птица

Андо Хирошиге, Путници у снегу код места ОИ

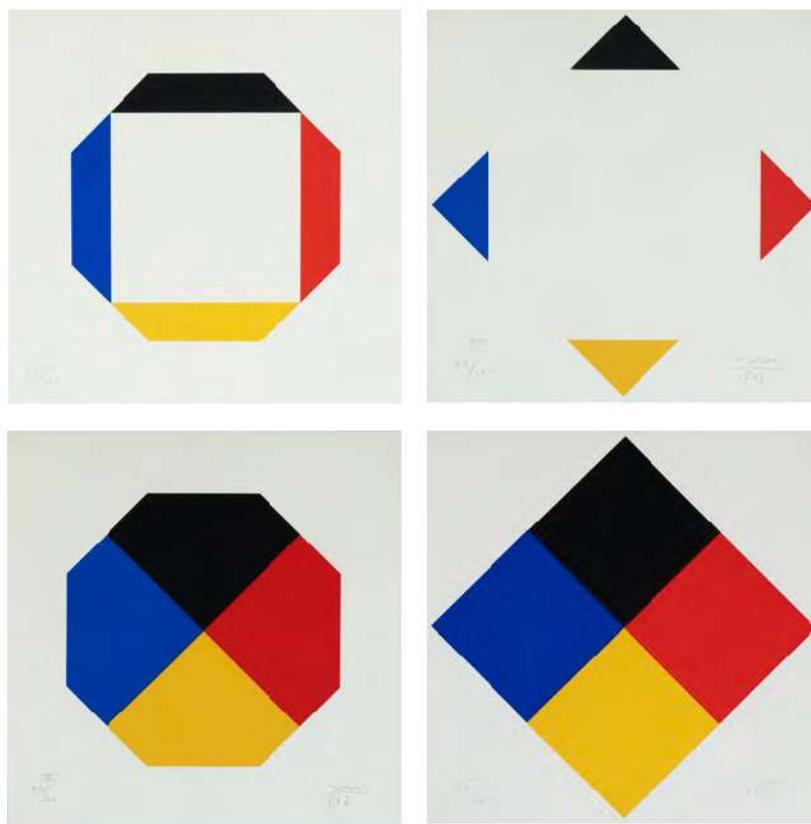
У зависности од боја које се користе за њену израду, графика може да буде црно-бела и у боји.

Линија је један од основних ликовних елемената израза у графици. Линијом се, осим облика, добијају и различите шрафуре којима се постижу сенке, као и илузија простора и дубине. Такође се линијом у графици доцаравају различите текстуре. Осим линије и шрафуре, и текстура је веома важно ликовно средство за графички израз. Текстура се постиже на различите начине, дубљењем и резањем, али и хемијским путем.

Када је завршен рад на матрици, вальком се наноси боја, након чега се помоћу штампарске машине, под притиском, рад отискује на хартији.

Графика се може штампати у више примерака, што је једна од њених основних карактеристика.

У зависности од тога у каквој техници се штампа графика, постоји висока, дубока и равна штампа. С појавом рачунара почела је да се ради и тзв. рачунарска графика.

Макс Бил, графике

РАЗМИСЛИ...

Какви су обриси површина боје у графици? Колико на то утиче сама плоча – матрица с које се штампа графика?

Како је графичка техника линорез добила име? Погледај како се на грчком језику каже камен.

Израјајна својства боје у дизајну

Свака боја, али и свака нијанса боје има одређено деловање на човека. Израјајна својства одређене боје мењају се у зависности од тога да ли је издвојена или је у односу с другим бојама. Боје код људи подстичу одређена расположења, стања и осећања.

Постоји и основна симболика боја.

Црвена – упадљива, наметљива, подиже расположење, али делује и раздражујуће. Симболизује радост, љубав, весеље, жар. Због своје упадљивости и наметљивости, у свакодневном животу користи се за знакове који упозоравају на опасност.

Жута – подстицајна, делује ослобађајуће јер је то боја светлости, слободе. Симбол је светлости и мудрости. Жута је боја велике видљивости, те се зато користи за знакове у саобраћају.

Плава – опуштајућа, подстиче осећај бескраја и чежње. Симбол је небеске даљине, бесмртности, тишине, племенитости.

Зелена – блага, умирујућа, подстиче унутрашњи мир и сугерише на одмор. Симболички означава мир (гранчица маслине, ловоров лист итд.).

Бела – боја светла, проширује простор, изазива осећај ширине и поштовања. Симболизује чистоту, невиност, ред.

Црна – изазива осећај празнине и страха. Црна даје утисак дубине, продубљује простор. Симболизује тајанственост, жалост.

Сива – делује мирно и озбиљно. У споју с другим бојама може деловати угодно и отмено. Симболизује понизност, нишавило, сиромаштво.

Милош Бабић, постер

Гунта Стрелцова, таписерија

Бројна истраживања показала су да боје утичу на човека а да он није свестан тога и да најмања промена тона, валера или засићености боје мења начин на који је човек доживљава. На пример, иако је жута боја светла, топлине и душевне слободе, сумпорножута делује одбојно, а зеленкастожута делује неугодно.

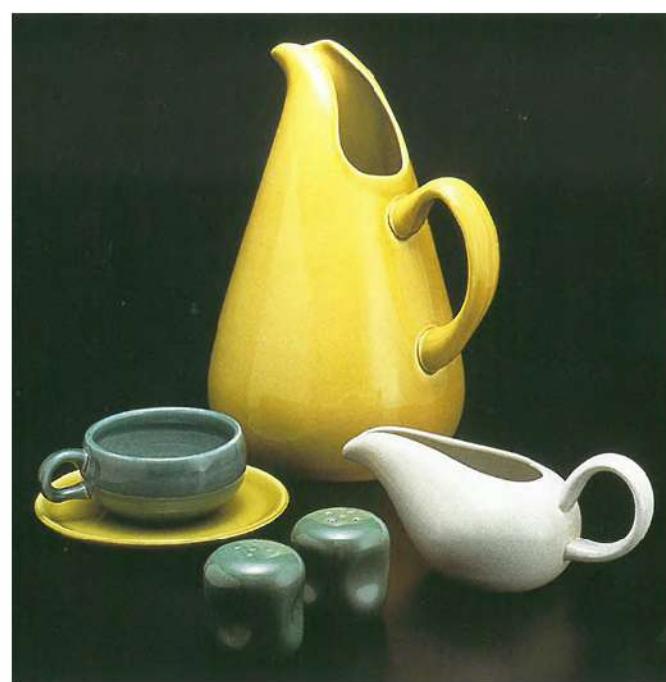
Боје у међусобном односу једна другу могу истицати или, сасвим супротно, могу једна другу потиснути.

Милица Зорић, таписерија

Сребрни бокал

Савремени дизајн посуђа

Александар Јоксимовић, Колекција Витраж

Александар Јоксимовић, Колекција Витраж

Колекција Симонида, 1967.
Фото: Б. Туђик, Д. Манолев, Д. Ђорђевић
Инв. бр. 24070/5

Александар Јоксимовић, Колекција Симонида

Александар Јоксимовић је осмислио и дизајнирао одећу на тему српске средњовековне владарке Симониде, жене српског краља Милутина, која је била византијска принцеза. Надахнуће за ову колекцију су боје и орнаменти са фреско сликарства из манастира Грачанице, које је он спојио са модерним стилом одевања у 20. веку.

Владимир Рожић, Душан Јанковић 1894–1950. Живот и дело, каталог изложбе

РАЗМИСЛИ...

Потруди се да истражиш симболику боја у различитим културама и народима? Да ли је црна боја код свих народа боја жалости? Истражи која је боја жалости у Индији, на пример, или у хришћанству. Размисли шта утиче на то? Да ли је то дејство саме боје? Такође, размисли да ли црвена боја привлачи пажњу сваког човека и увек „упада у очи”?

Хроматске и ахроматске боје

- У оквиру лекције о птицама из биологије обрати пажњу на боје, али и на тонове (једне) боје на перју птица. Одабери једну птицу на којој преовладавају хроматске, и другу на којој преовладавају ахроматске боје. Насликај их заједно, трудећи се да постигнеш што више тонова једне боје на њиховом перју.

Контраст боја

- Поделите се у три групе. Ученици прве групе нека насликају рад користећи само три основне боје, друга само три изведене боје, а трећа нека наслика рад мешајући комплементарне парове боја (нпр. мешајући црвену и зелену у различитом односу). На крају упоредите радове и потрудите се да уочите на радовима које групе је најјачи контраст. Покушајте да заједно закључите зашто.
- Насликај рад хроматским бојама тако што ћеш додавати белу или црну боју, стварајући тиме светлији или тамнији контраст.
- Користећи једну боју, којој ћеш додавати различите количине беле и црне, направи светло-тамни контраст на тему по твом избору.
- Насликај орнамент употребљавајући контраст боје према боји, супротстављајући чисте боје у својј својој јачини, без додавања црне и беле боје.
- Уради цртеж предела из маште у два примерка. Затим један обој хроматским то јест шареним бојама, а други ахроматским то јест неутралним бојама. Упореди јачину контраста на једном и другом раду. Заједнички анализирајте оба примера и потрудите се да уочите шта утиче на јачину контраста.
- Користећи топле и хладне боје, упусти се у истраживање најјачег топло-хладног контраста боја. Размисли која би тема омогућила да се најубедљивије оствари тај контраст – свитање, подне или сумрак.

Топле и хладне боје

- Обрати пажњу на лекцију о ледницима из географије. Које боје преовладавају на фотографијама ледника? Након тога у техници акварела насликај призор са северног пола.

Утицај светлости на опажање боја

- Насликај јесењи предео у магли користећи темпере. Размисли које боје преовладавају у таквом призору. Потруди се да постигнеш што више тонова једне боје.
- Насликај мајско јутро у свом граду или селу препуно сунца. Размисли којим бојама можеш дочарати много светлости на предметима при таквом дану. Које боје ће преовладавати у твом раду?
- Направите изложбу од својих радова тако што ћете на један зид поставити све радове јесењег предела у магли, а на други све радове мајског јутра. Поведите разговор о томе каква осећања у вама изазивају радови с једног, а каква радови с другог зида.

Вежбе

Примена боје у сликарству

- Уз помоћ знања које си стекао/стекла из предмета Информатика и рачунарство, ако постоје услови за то у твојој школи, покушај да осмислиш и направиш на рачунару корицу за своју књигу коју би волео/волела да напишеш.
- Нацртај маску за неки измишљени лик. Пре него што је обојиш, размисли да ли хоћеш да маска буде веселе или тужне особе и у складу с тим користи одговарајуће боје.
- Осмисли и направи неколико цртежа оловком животиња из маште које живе у води, на земљи или у ваздуху. Затим их обој тако да се бојом истичу у односу на боју позадине.

Боја у вајарству

- Направи портрет од глине или глинамола. Потруди се да постигнеш што јачи контраст различитих текстура – пре свега глаткоће лица у односу на разбарашеност косе. На крају бојом истакни одређене делове.
- Од жице направи основни облик скулптуре. Од картона направи постолje необичног облика за скулптуру и обој га. Води рачуна да и величина и боја постолја буду усклађене са скулптуром од жице. Пре обликовања направи неколико цртежа – скица и истражи који облик и боја највише одговарају твојој скулптури.
- Од поклопца флаше/чаше за јогурт направи рељеф. Прво направи од глинамола пљоснати облик који ће ти бити подлога за поклопац. Затим тупом оловком утискуј мотив по свом избору на страни на којој се налазе слова. Води рачуна о дубини утискивања цртежа. На крају окрени поклопац и добијени рељеф залепи на подлогу од дебљег папира или картона.
- На исти начин као у претходној вежби направи медаљу с ликом из профила. По ободу уради орнамент.

Примена боје у керамици

- Осмисли пет посуда различитих облика и величина. Затим размисли који облик је одговарајући за одређену врсту хране или течности која би се чуvalа у њему. А онда осликај сваку вазу тако да насликани призор упућује на то чemu је намењена та посуда.
- Нека свако на листу из блока нацрта и обоји по три различите посуде намењене да се у њима чувају жито, вино и мирис, при чему треба водити рачуна о величини

посуде, да ли има једну или две ручке, колико је широк отвор на њеном врху и слично. На крају часа упоредите радове. Нека свако одабере по једну посуду и представи је на часу указујући на то колико је њена намена утицала на сам облик.

- Од глине или глинамола обликуј шольу за чај водећи рачуна о њеној намени – да се користи за сипање и испијање вруће течности. Размисли какав облик је одговарајући да се релативно брзо хлади чај, али и да се угодно држи шольица током пијења чаја.

Боја у графици

- Припреми два картона. Од једног исецкај много различитих трака, кругова и троуглова. Од тих облика направи мост лепећи их на други папир, који ће послужити као подлога. Затим премажи испупчене делове црном темпером и равномерним притискањем дланом одмах отисни рад на претходно припремљен бели папир. На тако отиснуту графику у доњем левом углу графитном оловком означи А/О (ауторски отисак), на средини папира напиши назив рада под наводницима, а у десном доњем углу треба да буде твој потпис и година настанка рада. Рад можеш одштампати и у више примерака, притом треба само да промениш број отиска, и да назначиш број тиража. Ако штампаш рад у 10 примерака, за други ознаком 2/10 назначиш да је то други од укупно десет штампаних графика и тако даље (3/10; 8/10; 10/10).
- Осмисли рад у ком ћеш постићи утисак „брбљивости“ облика или пак спокојног мировања облика. Облици могу да буду и правилни и геометријски, али и неправилни и необични. Пре почетка рада размисли како се могу доћарати та два стања. Ако се одлучиш за „брбљивост“ облика, да ли ће на твом раду бити већи или мањи број облика? А за спокојно мировање облика? Да ли ће се они сударати и преклапати или неће? Којим бојама ћеш најубедљивије изразити стање? На исти начин као у претходној вежби одштампај графику правећи толико матрица (плоча од дебљег картона) у колико боја желиш да урадиш графику. Потпиши своју графику. На следећем часу нека се сваки ученик потруди да образложи своју идеју, да анализира свој рад, пре свега на који начин је постигао утисак „брбљивости“ или „спокојног“ мировања облика.

Изражајна својства боје у дизајну

- Насликај вitezа из средњовековног доба у техници темпере. У уџбеницима историје и српског језика пронађи детаље који ће ти помоћи у томе.
- Обрати пажњу на хаљине Александра Јоксимовића из колекције „Симонида“ на фотографији на дну стране 40. Покушај и ти да осмислиш и насликаш женску мушку или одећу са шаром – орнаментом. Да би што боље осмислио одећу из средњег века, он је слушао и музику тог доба. Потруди се и ти да одслушаши, сам или на часовима музичког васпитања, музику тог времена.

Простор

АМБИЈЕНТ

Дизајн ентеријера

Атмосфера која се ствара у одређеном амбијенту зависи од начина уређења тог простора.

На доживљај неког амбијента, унутрашњег или спољашњег простора утичу многи елементи.

На атмосферу одређеног простора и на расположење корисника тог простора утичу пре свега боје које доминирају у њему, врста облика предмета који се у њему налазе, усклађеност облика и простора, хармонија боја, количина светlostи – дневне и вештачке, врста и текстура материјала који су употребљени за предмете у том простору и слично.

Зато је током осмишљавања и уређења простора у којима човек борави веома важно водити рачуна о свим ликовним елементима који утичу на атмосферу. При осмишљавању простора потребно је водити рачуна о томе да ли је реч о соби која служи за одмор или је реч о учионици која треба да подстакне будност.

Приликом уређења неког простора битно је водити рачуна о његовој намени.

Поставка изложбе Константина Бранкушија, Музеј Соломон Гугенхајм, Њујорк

Ентеријер собе

Ентеријер учионице

РАЗМИСЛИ...

Које боје дају утисак већег простора, а које мањег? Колико на то утичу и саме нијансе боја?

Ако неки унутрашњи простор нема довољно светлости, на који начин можемо неким предметима – детаљима унети ведрину? Које боје ћемо користити за то?

Дизајн ентеријера

- На крају првог полуодијешта нека сваки ученик одабере свој најбољи рад, слику, цртеж или вајарско дело, које жели да представи на изложби.
- Поделите се у две групе. Чланови прве групе, они који су одабрали слику или цртеж за излагање, нека осмисле оквир за слику користећи дебљи картон као подлогу на коју ће залепити рад. Димензије картона нека буду веће од одабране ширине рама. Чланови друге групе, који су одабрали вајарско дело, нека осмисле постолје на ком ће изложити дело. Могу се користити готове кутије, које се могу преобјити тако да одговарају боји скулптуре. То треба припремити код куће и донети на час. На часу прва група нека осликаја рамове, а друга група постолја за скулптуре.
- Затим, чланови прве групе нака осмисле позивницу за изложбу. Ако постоје услови, направити и позивницу која ће се слати електронском поштом. На позивницу ставити потребне податке: назив изложбе, место одржавања изложбе, време трајања изложбе и датум њеног свечаног отварања. Навести и у колико сати се отвара изложба. Такође, направити легенде – основне податке о делу: име и презиме аутора, назив дела и годину настанка. Легенде написати или одштампати на папиру, и залепити их испод сваке слике и на постамент испод сваког вајарског рада. Чланови друге групе нека осмисле плакат за изложбу који ће стајати на улазу у просторију у којој се одржава изложба. Осмислити га тако да и подаци о изложби (као на позивници), али и осликаны део, упућују на то о каквој изложби је реч.
- На крају, заједно поставите изложбу, ако постоје услови, у холу школе, а ако не постоје, у ученионици.
- На изложби организујте „јавно вођење“ кроз изложбу тако што ће један од ученика, који жели, да проведе посетиоце кроз изложбу и исприча им која је основна идеја изложбе, зашто је она значајна.
- На самој изложби покрените разговор о томе који је најбоље опремљен и постављен рад. Да бисте дошли до таквог закључка, потрудите се да уочите и сагледате шта је добро, а шта није у представљању радова. Анализирајте да ли боја оквира слике у односу на боје на слици истиче сам рад или не. Да ли је оквир превелик у односу на слику или цртеж и „штрчи“ или само допуњује сам рад? Ако је реч о вајарском делу у неком материјалу, да ли величина постолја истиче рад или је рад премали у односу на постолје? Да ли запажамо постолје или облик на њему? Да ли боја постолја сувише привлачи пажњу у односу на рад или је боја постолја неутрална и истиче рад?

Уметничко наслеђе

Паркови и скулптуре

Паркови и скулптуре

Паркови и скулптуре у њима су места која представљају спој природног окружења са уметничким делима.

Паркови скулптуре су посебна места која представљају спој уметности и свакодневног окружења. Они могу бити у градском окружењу, издвојени у природи или на зеленим површинама испред неких значајних установа, као што су музеји.

Спомен-парк *Авенија хероја* (1937–38) у Таргу Жију у Румунији, подигнут је у част војницима погинулим у Првом светском рату. Овај спомен-парк је дело једног од најзначајнијих уметника 20. века Константина Бранкушија.

Споменички комплекс, који чине три монументалне скулптуре, *Сто ћутања*, *Капија пољупца* и *Стуб бескраја*, протеже се по вертикали кроз цео град Таргу Жију. Прво се креће од скулптуре *Сто ћутања*, иде се кроз *Капију пољупца* – пут води до Цркве Светог Петра и Павла, да би се на крају доспело до скулптуре *Стуб бескраја*.

С једне стране сто, капија и стуб, а с друге ћутање, пољубац и бескрај.

Константин Бранкуши, *Сто ћутања*, камен

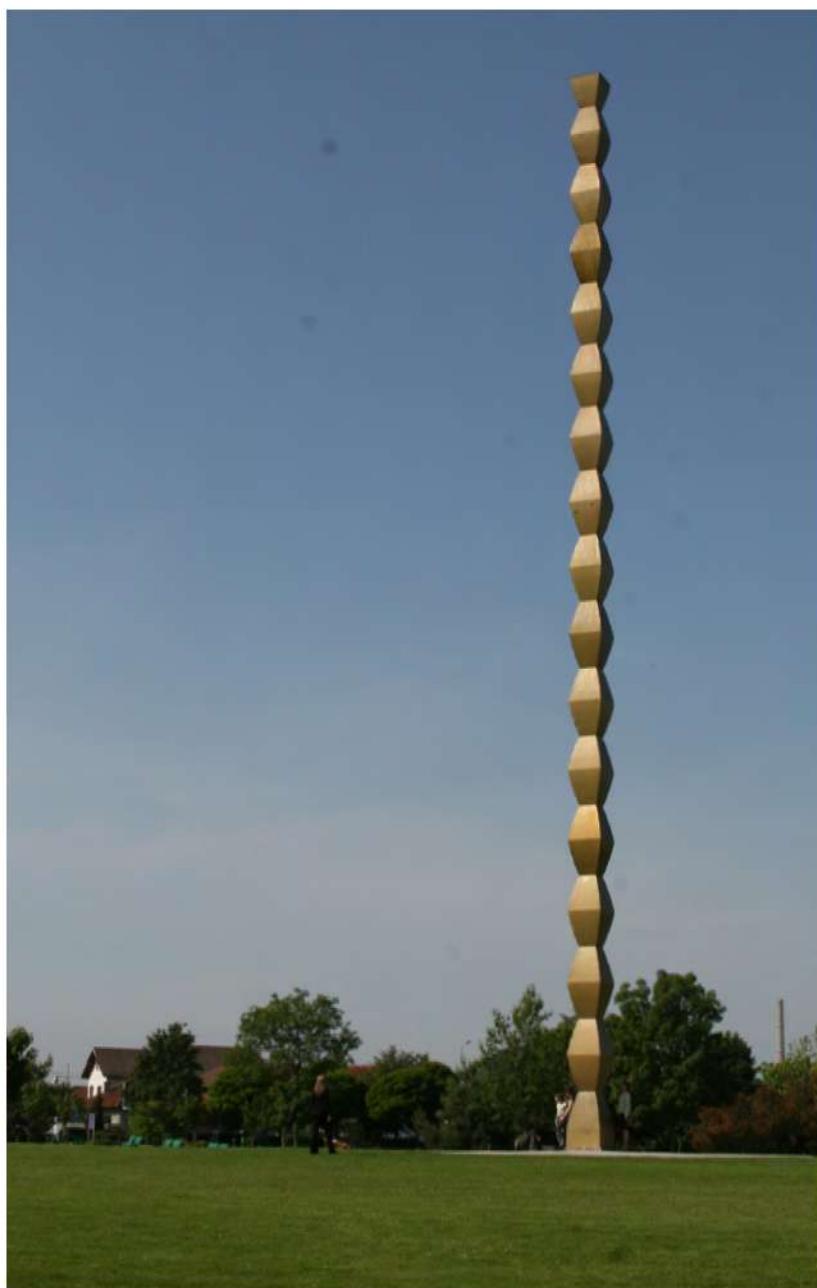

Константин Бранкуши, *Капија пољупца*, камен

Сто ћутања симболише место стицања смирења кроз ћутање, након чега се пролази кроз Капију пољупца као место прочишћујуће, узвишене љубави и тек онда може се закорачити ка „лествицама” ка небу, Стубу бескраја, који указује на несагледиву дубину небеса.

Уметник је осмислио овај споменички комплекс као сећање на хероје који су, бранећи отаџбину, отишли у вечност.

Спомен-парк *Авенија хероја* један је од ретких и врхунских примера споменичке скулптуре у ком се без дословног приказа самог догађаја и жртава место страдања погинулих обележава на један изузетан, истински достојанствен и уметнички начин. Цео комплекс је осмишљен с идејом овековечења узвишеноности чина жртвовања за отаџбину као вишег циља, који има свој дубоки смисао и на земљи и на небу, и који заслужује пуно поштовање и сећање с дивљењем. Врхунска уметничка дела Константина Бранкушија подстичу управо то осећање.

Константин Бранкуши, *Стуб бескраја*, нерђајући челик

На скулптури Ђорђија Црнчевића *Две главе*, два облика, иако раздвојени, заједно чине целину. Зато су без значаја појединачне црте лица и израз тренутног расположења. Пресудан је однос два бића – двоје људи који теже да се споје у (јединствену) целину. На тај начин остварено је изузетно стање близкости две главе/два облика.

Много елемената доприноси уметничком изразу ове скулптуре, пре свега стилизовани облик глава без икаквих сувишних детаља, затим обрада камена и текстура површине. Међутим, најјачи израз је у односу два облика, у „ишчекивању“ сусрета те две главе, које теже да се споје, иако се то никада неће десити.

Ђорђије Црнчевић, *Две главе*

РАЗМИСЛИ...

Колико је важно да се у нашем свакодневном окружењу налазе уметничка дела? Колико скулптуре у слободном простору могу утицати на то да се то место памти?

Направи поређење између Авеније хероја Константина Бранкушија у Таргу Жију (Румунија) и Парка скулптуре „Бели венчац“ у Аранђеловцу. Уочи и истакни вредности спомен-парка који осмишљава и ради један уметник, али и вредности парка скулптуре у ком се налазе дела различитих уметника.

Војин Бакић, *Кругови*

Спомен парк *Крагујевачки октобар* у Шумарицама у Крагујевцу основан је 1953. године – у знак сећања на жртве које су стрељане на том месту 1941. године на самом почетку Другог светског рата. Скулптура *Кругови* Војина Бакића, једног од најзначајнијих српских вајара 20. века, чини шест кругова великих димензија рађених у металу. Уметник је одабрао круг као симбол савршеног и целовитог облика, као што је и људско биће, и осмислио је скулптуру од више кругова, различите величине, који су међусобно повезани, али који „падају” као сећање на стрељање невиних људи. Без дословног приказа самог догађаја али и без икавих натуралистичких, уметник је на убедљив начин дочарао драматику тог догађаја.

Парк скулптуре *Мермер и звуци* у Аранђеловцу, основан 1965. године, један је од најзначајнијих паркова скулптуре у камену, и то не само код нас него и у свету. За скулптуре се користи врста камена „бели венчац” изузетних својстава управо за скулптуру. У великому парку с високим столетним стаблима, који се простире у самом центру града, постављено је више од сто скулптура у камену, монументалних димензија, уметника из свих делова света.

Парк скулптуре *Мермер и звуци*, Аранђеловац

ДА ПОНОВИМО

ШРАФУРА

- Шрафура је цртање с више паралелних или укрштених линија којима се постиже сенка или привид тродимензионалног облика.

ТЕКСТУРА

- Текстура је врста ткања од које је састављена површина облика.
- Разноврсне текстуре могу се наћи у природи, а такође различите текстуре уметници обликују у уметничким делима.

БОЈА

- Пигментне боје, које су у праху, могу да буду природне и хемијске.
- Постоје хроматске (шарене) и ахроматске (неутралне) боје.
- Свака боја има одређено дејство на човеково расположење и његова осећања.
- Тон је количина светlosti у једној боји.
- Бојама се слика на различите начине, у зависности с којим везивима се мешају.
- Свака боја, али и свака нијанса боје има одређено деловање на човека.

ПРОСТОР

- Дизајн ентеријера као решење унутрашњег простора зависи од усклађености боја и облика у њему.

Уобразиља

УОБРАЗИЉНО ВИЂЕЊЕ

Стваралачка уобразиља

Уобразиља или машта својствена је једино човеку.

Човек је одувек замишљао у својој уобразиљи разна бића и просторе и то је приказивао у уметности. Митови, снови и бајке препуни су бића и простора из маште.

У својој машти човек приписује многим живим бићима натприродне моћи. Тако се појављују представе разних животиња с крилима, као што су коњ, јарац, лав. Крила имају симболичко значење лаког и брзог кретања кроз ваздух.

Такође, човек у својој уобразиљи замишља разна бића, које онда представља у уметности. Сфинга је једно од тих створења из маште која се приказују у уметности још од првих цивилизација до данас. Грци су сфингу у својој уобразиљи замишљали као биће с крилима које има тело лавице, а груди и главу жене, док су Египћани сфингу замишљали као лава, али с главом мушкарца.

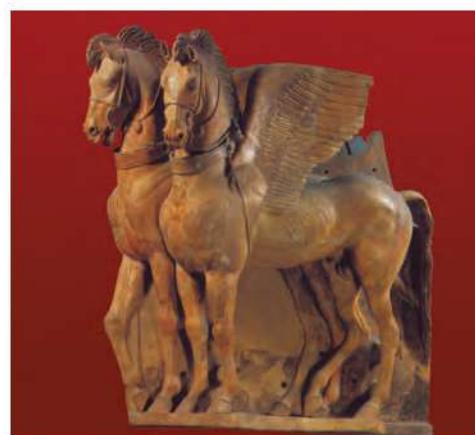
Едип и сфинга, хеленистичко раздобље, Грчка

Крилати јарац, дршка вазе, ахејска уметност

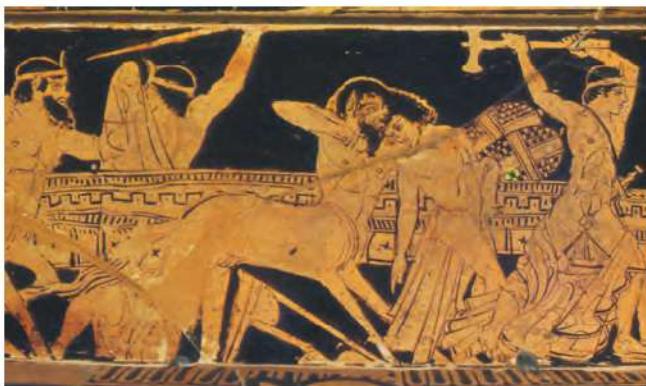
Крилати лав, рељеф од кованог злата, Месопотамија

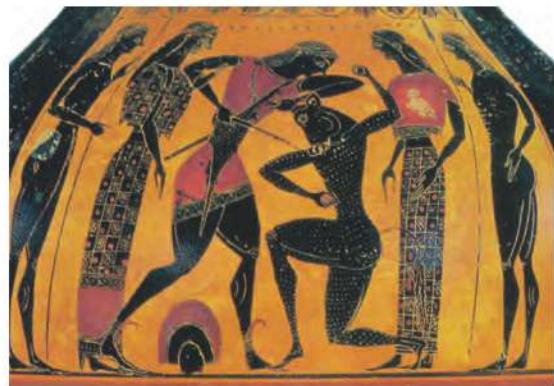
Крилати коњи, Тарквинија, етрурска уметност, високи рељеф од печене земље с етрурског храма

Уметници су такође често приказвали ликове и догађаје из митова и легенди.

У античкој Грчкој митови су сликани и на различитим врстама посуда које су служиле за чување и преношење разних врста хране и пића. И данас се у уметности приказују бића и догађаји које човек замишља у својој уобразиљи или машти, као што су змај – који бљује ватру; кентаур – пола човек, пола коњ; минотаур – пола човек, пола бик; сирена – пола жена, пола риба и сл.

Борба Лапита и Кентаура, грчка уметност, из Италије, детаљ с вазе

Тезеј напада Минотаура, атенски врч, Италија

Људмила Шевченко, илустрација, акварел

РАЗМИСЛИ...

Зашто човек замишља неке животиње с крилима?

Истражи и прочитај у митовима античке Грчке о кентаурима и минотаурима. Упореди та два митолошка створења. Наведи које су добре а које лоше особине тих митолошких створења.

Стварност и машта

У уметности стварност и машта одувек имају подједнако значајну улогу као подстицаји за стварање уметничких дела.

У природи и свакодневном окружењу људи су проналазили надахнуће за уметничко изражавање. Паралелно с тим, подстицај за уметничко изражавање налазили су и у својој машти.

Машта омогућава човеку да слободно и неусловљено од природних правила која важе у стварности замишља и комбинује различите просторе, облике и ситуације. Замишљајући места, бића и догађаје који не постоје у стварности, човек је измишљао бајке, легенде и митове. Такве измишљене просторе затим је приказивао у уметности.

Рене Магрит, *Пренос*

Хуан Миро, Карнавал Харлекин

Савремени уметници надахнуће за необичне и нестварне призоре налазе и у нашем свакодневном окружењу. Иако је време високоразвијене дигиталне технологије и рачунара, машта је незаменљива као подстицај за уметничко стварање.

Машта такође може да буде подстицај за проналажење неких решења у свакодневном животу и неочекиваним ситуацијама.

Иван Табаковић, Сликарска лабораторија

Милена Павловић-Барили,
Портрет са штитом и орлом

Žorđe de Kiriko,
Тајна и меланхолија улице

РАЗМИСЛИ...

Колико су нова научна сазнања о микро и макропросторима утицала и на приказе у уметности? Да ли су нове технологије и техничке могућности дигиталних средстава (рачунара, камера, и слично) утицале на виђење савременог човека?

Стваралачка уобразиља

- Одабери једну народну причу (из предмета српски језик) и издвој из ње једно створење које има натприродне моћи. У техници колажа направи то створење онако како га ти замишљаш на основу приче.
- Потруди се да за час припремиш што више делова одбачених предмета, делове папира, картона, канапа, папира у боји, новинског папира, делове тканине и сл. Припреми лепак и маказе.
- Направи од жице фигуре из маште. Потруди се да припремиш више жица различите дебљине и у више боја. Припреми кутију или дебљи картон као постолје за свој рад. Води рачуна да твоја фигура чврсто стоји на подлози. Размисли шта је потребно да урадиш да не би пала. Обрати пажњу на лекције из физике о статици.

Стварност и машта

- Замисли место на ком сви могу да лебде у ваздуху и да се слободно крећу. Насликај темперама тај призор. На крају свом раду дај назив који ће на јасан начин указивати на то која је његова тема и шта си желео/желела да прикажеш. У осмишљавању назива свог рада обрати пажњу на називе песама, прича или књига. Покушај и ти да даш неки необичан, „песнички“ или духовит назив свом раду.
- У техници акварела насликај један необичан сновиђајни призор – као што и сама реч каже, призор који си видео/видела у сну.
- Замисли и у техници акварела прикажи град под водом. Размисли да ли разливеност боја у техници акварела може да допринесе убедљивости утиска да се град налази под водом или не доприноси таквом утиску.
- Обрати пажњу на фотографије стена у уџбенику из географије. Замисли и насликај нестваран, фантастичан предео од таквих стена, у ком живе нека измишљена бића.
- Из часописа исечи разне фотографије и илустрације људи, животиња, биљака, предмета, грађевина и сл. У техници колажа лепљењем на подлогу осмисли слику на којој ћеш од тих облика из стварности направити надреалан и нестваран призор из маште. Пре него што почнеш да радиш размисли о значењу самих ових речи. Истражи на које све начине је могуће постићи такав призор?

Уметничко наслеђе

Необична уметничка
остварења

Необична уметничка остварења

Нови индустријски материјали, разне техничке могућности, као и нове могућности електронско-хемијских процеса у обради материјала допринели су новом схваташу односа између линије, површине и масе. Самим тим, створене су и неке нове могућности изражавања у области уметничког израза. Током 20. века неки уметници су стварали необична уметничка дела.

Нова научна спознаја микро и макросветова у 20. веку подстакла је уметнике да приказују невидљива кретања, скривене енергије и необичне облике, стања и појаве.

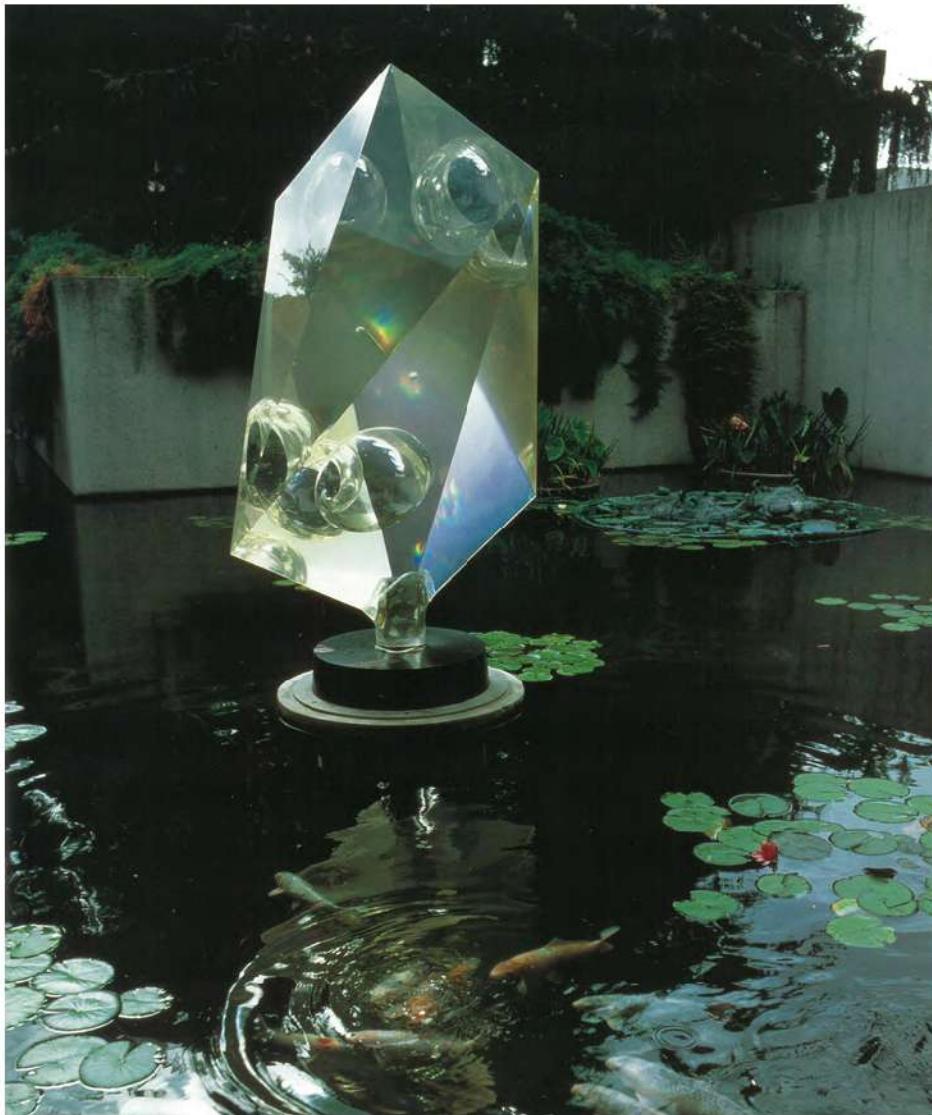
Ексер као индустријски произведен елемент, који се користи у свакодневном животу, уметник је употребио као средство уметничког израза. Иако је рад направљен од ексера, који су оштри и „претећи”, ређајући ексере на подлогу уметник прави потпуно необично уметничко дело. То је врста рельефа, који одаје утисак лирског стања прозрачности и благог таласања масе (ексера).

Гинтер Укер, *Рељеф са ексерима*

Атена Тача, Мергинг, црвени и сиви гранит

Брус Бизли, *Трагамон*

Користећи нове материјале (акрилик), али и најновије технолошке могућности у обради материјала, уметник прави потпуно провидну скулптуру, великих димензија. Постављена у центар водене површине, скулптура се својом провидношћу на изванредан начин уклапа у окружење. Управо провидност материјала доприноси сасвим новом доживљају не само скулптуре него и окружења.

У овом уметничком делу уметница је направила рад комбинујући машински резане плоче црвеног и црног гранита, које је укопила у окружење. У овом делу прави се нека врста споја архитектуре и скулптуре. На тај начин је створено уметничко дело на којем се седи, по којем се шета и ужива као целини.

РАЗМИСЛИ...

Колико материјал од којег се прави неко уметничко дело утиче на сам уметнички израз?

ДА ПОНОВИМО

УОБРАЗИЉА

- Уобразиља или машта је својствена само човеку.
- Човек је одувек замишљао различита бића и просторе у својој уобразиљи.
- У уметности и стварност и машта имају подједнако значајну улогу као подстицај за уметничка дела.
- Машта омогућава да уметник слободно комбинује облике, бића и просторе у свом уметничком делу.
- Митови, снови и бајке препуни су бића и простора из маште.

Визуелно споразумевање

УМЕТНОСТ КАО НАЧИН СПОРАЗУМЕВАЊА

Комуникативна улога уметности

Од самог настанка људске цивилизације човек користи различите врсте изражавања као начине за међусобно споразумевање. Поред других начина комуникације, веома важну улогу у међусобном споразумевању одувек је имала и уметност.

Комуникативна улога уметности подједнако је значајна и данас, на почетку 21. века, у ери високе технологије.

Наше, савремено доба карактерише доминација преношења или пропагирања одређене идеје савременим техничким средствима, путем штампаних и дигиталних медија – сликом, речју и звуком.

Међутим, уметност је била један од важних начина споразумевања људи и преношења порука током целе историје људског рода, иако је та врста комуникације била остваривана путем визуелних порука на зидовима пећина, грнчарији, посудама и другим предметима који су се користили за свакодневну употребу.

Ако се упореди садржај уметничких дела из прошлих епоха и садржај рекламиних порука савременог доба, шта се намеће као закључак? Да ли се у рекламиним порукама којима смо окружени може пронаћи идеја водиља која се памти или су рекламе најчешће срачунате само на то да постигну тренутни ефекат?

Хамурабијев законик

РАЗМИСЛИ...

Колико је значајна уметност као преносилац порука о прошлим временима, културама и цивилизацијама? Размисли и образложи колики је значај уметничких дела као сведочанства о прошлим цивилизацијама, посебно у случају када писма којима су се људи служили за међусобно споразумевање нису (још увек) одгонетнута.

Гръцка ваза, црнофигурални стил

Улога уметности у свакодневном животу

Човек је од древних времена покушавао да речи и појмове изрази сликом, и на тај начин јасно пренесе одређену поруку. Та врста израза, у којој се сликом изражава неки појам назива се пиктограм.

Реч пиктограм потиче од латинске речи *pictus* – насликан, и грчке речи *gramma* – слово.

Пиктограм је једноставни сликовни знак неког појма или речи.

Пиктограм се сматра за најстарији облик писма. Пиктограми су коришћени још у старије камено доба, када се сликом на зиду пећине преносила нека порука.

Египат, Хиероглифи – пиктограми

Пиктограми су се развили у идеограме. Идеограм је графички симбол који представља идеју. Идеограмом је могуће представити идеју цртежом или сликом, уместо помоћу више слова или речи.

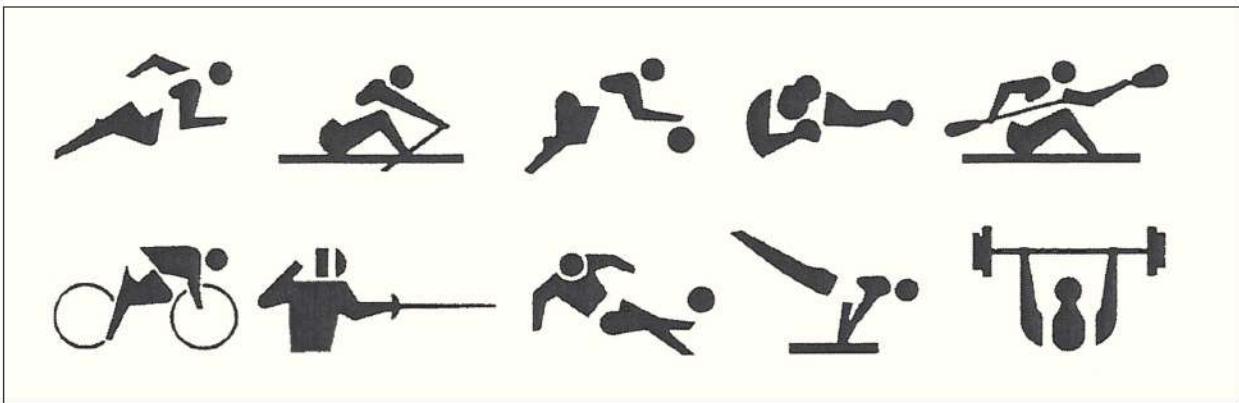
Реч идеограм потиче од грчке речи *idea* – идеја и *grapho* – писати.

И у савремено доба се користи могућност преношења поруке једноставним знаком – цртежом или сликом. Један од веома јасних примера савременог пиктограма су знаци за спортске дисциплине, који се користе данас.

Олимпијски знак

Знак олимпијских игара састоји се од пет повезаних кругова (гимнастички кругови) различите боје. Свака боја симболизује један од пет континената: плава – Европу, црна – Африку, црвена – Северну Америку, жута – Азију, зелена – Јужну Америку. Кругови су исте величине и међусобно су испреплетани чинећи јединствену целину, те на тај начин овај знак упућује на равноправност свих пет раса и пет континената.

Кацуки Масара, део серије пиктограма спортских дисциплина на олимпијским играма у Токију

За олимпијске игре у Токију 1964. године Кацуки Масара је са 30 сарадника четири године анализирао олимпијске спортске дисципилне да би осмислио јасан знак за сваку од њих. Они су успели не само да их добро осмисле већ су поставили темељ једном потпуно новом приступу у осмишљавању и стварању јасног и упечатљивог знака.

Ото Ајхер, део серије пиктограма спортских дисциплина на олимпијским играма у Минхену

На темељу знакова које је поставио Јапанац Кацуки Масара, Ото Ајхер је за олимпијске игре у Минхену 1972. године осмислио још једноставније, али подједнако упечатљиве знакове за различите спортиве. Он је направио изванредан ликовно-графички знак, који је нека врста савременог пиктограма.

Једноставном сликом авиона направљен је јасан и свима разумљив знак за одређено место – аеродром. Такође једноставном сликом круга и цигарете направљен је знак за одређену идеју – забрану пушења.

РАЗМИСЛИ...

На који начин је у знаку олимпијских игара приказана равноправност свих облика – односно идеја равноправности свих раса и континената? На који начин је употреба боје допринела идеји равноправности? Да ли и оваква организација облика упућује на то? Да ли је поред равноправности постигнуто и јединство свих облика? Ако јесте, на који начин?

Да ли се идеја, односно порука коју желимо да пренесемо другим људима, да је пушење забрањено у неком простору, разумљивија када се упућује сликом или речима? Размисли које су предности графичког знака за забрану пушења у односу на то да се та иста порука преноси речима.

Комуникативна улога уметности

- Ако би хтео/хтела да лјудима који ће живети кроз неколико стотина година дочараш данашњи свет, шта би приказао/приказала? Шта је то што издава савремени свет од свих претходних епоха?

Улога уметности у свакодневном животу

- Осмисли знак за свој омиљени спорт. Направи две варијанте рада. Један нека буде црно-бели, а други у боји. Упореди их и анализирај, и на крају процени које је боље решење. Образложи свој закључак наводећи јасне аргументе, односно предности и мане једне и друге варијанте.

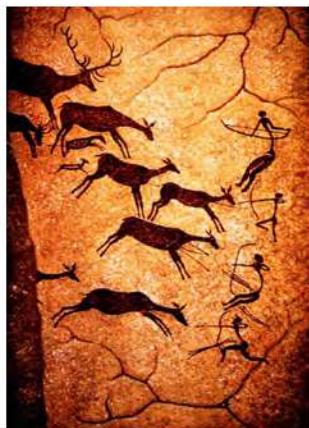
Уметничко наслеђе

Уметност некад и сад

Уметност некад и сад

Потреба за изражавањем речју, звуком и сликом одувек је једна од суштинских особина људског бића. Осим непосредног међусобног споразумевања, човек је од самог настанка тежио да речју, звуком и сликом остави запис о себи и другима из свог свакодневног животног окружења.

Још у камено доба људи су на зидовима пећина остављали записи о себи и свом свакодневном животу. Често су то биле сцене лова.

Сцена лова,
Пећинско сликарство

Египат, Сцена свакодневног живота

У првим цивилизацијама, у Египту и Месопотамији, сцене из свакодневног живота приказиване су на зидовима гробница – пирамидама.

У античкој Грчкој сцене из свакодневног живота приказиване су и на вазама, које су служиле за чување и преношење намирница.

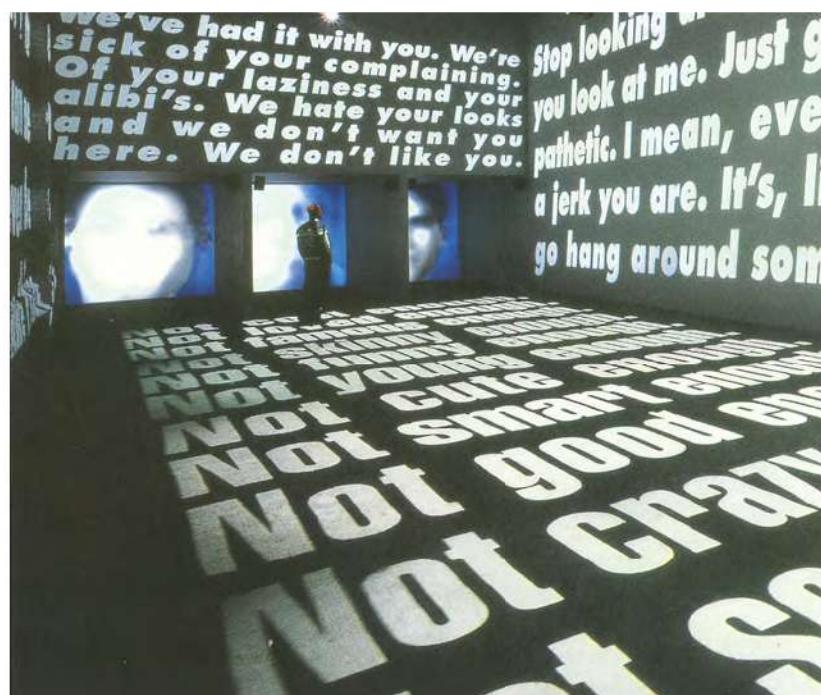
Византијски мозаик – Теодора и Јустинијан са пратњом

У средњем веку на зидовима византијских цркава, поред сцена из живота светитеља, приказиване су и сцене из живота царева и дворске пратње.

Уметници су током 20. века почели да сликају и по спољашњим зидовима јавних грађевина. Таква слика назива се мурал.

Хуан Миро, Зид сунца, зид око зграде UNESCO-а, Париз

Барбара Кругер, *Моћ, задовољство, жеља, гађење*

Крајем 20. века, у епохи у којој смо преплављени информацијама, покретним (екранским) сликама и мноштвом различитих звукова, уметници стварају дела која ће дочарati такво свакодневно окружење савременог човека.

РАЗМИСЛИ...

Да ли постоје сличности у приказима свакодневног живота у уметности некад и сад? Поведите разговор о томе на часу. Анализирајте и упоредите приказе у датим примерима сликарства.

ДА ПОНОВИМО

ВИЗУЕЛНО СПОРАЗУМЕВАЊЕ

- Уметност је одувек веома важан вид споразумевања међу људима.
- Уметност је један од веома важних начина споразумевања људи и преношења порука кроз целу историју људског рода.
- Та врста комуникације била је остваривана преко визуелних порука (слика и цртежа) на зидовима пећина, грнчарији, посудама и другим предметима који су се користили за свакодневни живот.
- Комуникативна улога уметности је подједнако значајна и данас на почетку 21. века.
- И данас човек једноставним знаком – цртежом или сликом преноси одређену поруку, као што је знак за олимпијске игре или знак за забрану пушења.

Музеји и експонати

МУЗЕИ И ЕКСПОНАТИ

Археолошки музеј

Природњачки музеј

Етнографски музеј

Уметнички музеј

Музеј
примењених уметности

Музеј науке и технике

Музеј ваздухопловства

ПОЈМОВНИК

А

Акварел – техника сликања воденим бојама

Амбијент – околина, средина, животни простор

Асамблаж – тродимензионални колаж

Ахроматске боје – или неутралне боје су бела, црна и нијансе сиве боје

Атеље – радни простор уметника

Б

Валер – количина светlostи у једној боји

Витраж – слика од делова обојеног стакла који су повезани оловним оквирима

Г

Галерија – простор у коме се излажу уметничка дела

Градација – постепеност, ступњевитост у нарастању или опадању

Градација светlostи – степеновање тонова једне боје, од најсветлијег до најтамнијег тона

Графика – техника у којој се цртеж или слика са подлоге отискује у више примерака

Д

Дизајн – нацрт за обликовање употребних предмета

И

Идеограм – графички симбол који преноси идеју

Изведене боје – боје које се добијају мешањем боја. То су наранџаста, лъубичаста, зелена

Изложба – јавно излагање вредних предмета и уметничких дела у галеријама и музејима

K

Керамика – предмети обликовани од глине, који се након тога пеку

Колаж – слика настала лепљењем различитих материјала на неку подлогу

Комплементарне боје – парови боја које се међусобно допуњују. То су жута и љубичаста, плава и наранџаста, црвена и зелена

Компјутерска графика – графика која се ради на рачунару

Контраст – супротност

M

Мат – без сјаја

Матрица – плоча са које се отискује

H

Нијанса – или тон је количина светлости у боји

O

Основне боје – жута, плава, црвена

P

Пиктограм – једноставни сликовни знак који означава неку реч или појам

C

Светлина – количина светлости у једној боји, површини или облику који је осветљен

Сенка – тамна површина која настаје осветљавањем неког облика

Сликовно писмо – је писмо у коме слика (пиктограм) има значење речи или појма

Спектар боја – боје које се појављују на дуги после кишеве, када се светлост прелама кроз кишне капи

Т

Текстура – својство површине неког облика

Тон – количина светlostи у боји

Топле боје – црвена, жута и наранџаста

У

Уобразиља – или машта

Ф

Фактура – ликовна обрада површине слике

Фигура – приказ човека у целини

Х

Хладне боје – плава, лубичаста и зелена

Хроматске боје – (обојене боје) су боје сунчевог спектра

Ш

Шрафура – начин цртања са више линија, чиме се може постићи сенка и утисак дубине

УТИСЦИ КОЈЕ НОСИМ НАКОН ПОСЕТЕ ...

Забележити:

Име музеја, место музеја, назив изложбе, аутора изложбе, датум обиласка музеја.

САДРЖАЈ

Увод	3
Водич кроз уџбеник	4

ЛИНИЈА

ШРАФУРА ПОВРШИНЕ	8
Врсте шрафуре	8
Вежбе	12

ОБЛИК

ТЕКСТУРА ОБЛИКА	14
Текстуре у природи	14
Текстуре у уметничким делима	16
Вежбе	18

БОЈА

ПИГМЕНТНЕ БОЈЕ	20
Хроматске и ахроматске боје	20
ДЕЈСТВО БОЈА	24
Топле и хладне боје	24
Контраст боја	26
СВЕТЛОСТ И БОЈА	28
Утицај светлости на опажање боја	28
ПРИМЕНА БОЈЕ	30
Примена боје у сликарству	30
Боја у вајарству	32
Примена боје у керамици	34
Боја у графици	36
Изражаяна својства боје у дизајну	38
Вежбе	44

ПРОСТОР

АМБИЈЕНТ	48
Дизајн ентеријера	48
Вежбе	50
УМЕТНИЧКО НАСЛЕЂЕ – Паркови и скулптуре.....	52
ДА ПОНОВИМО	56

УОБРАЗИЉА

УОБРАЗИЉНО ВИЋЕЊЕ	58
Стваралачка уобразиља	58
Стварност и машта	60
Вежбе	62
УМЕТНИЧКО НАСЛЕЂЕ – Необична уметничка остварења	64
ДА ПОНОВИМО	66

ВИЗУЕЛНО СПОРАЗУМЕВАЊЕ

УМЕТНОСТ КАО НАЧИН СПОРАЗУМЕВАЊА	68
Комуникативна улога уметности	68
Улога уметности у свакодневном животу	70
Вежбе	72
УМЕТНИЧКО НАСЛЕЂЕ – Уметност некад и сад	74
ДА ПОНОВИМО	76

МУЗЕЈИ И ЕКСПОНАТИ	78
--------------------------	----

ПОЈМОВНИК	80
-----------------	----

др РАЈКА БОШКОВИЋ

ЛИКОВНА КУЛТУРА
за 6. разред основне школе
Прво издање, 2019. године

Издавач
ЗАВОД ЗА УЏБЕНИКЕ
Београд, Обилићев венац 5
www.zavod.co.rs

Лектор
Јелка ЈОВАНОВИЋ

Ликовни уредник
мр Бранислав НИКОЛИЋ

Графички уредник
Томислав РАДОВИЋ

Коректура
Завод за уџбенике

Припрема за штампу
Мирко ЈЕКОВИЋ

Дизајн корица
мр Рајка БОШКОВИЋ
мр Бранислав НИКОЛИЋ

Обим:
11 штампарских табака

Формат:
20,5 × 28,5 cm

Тираж:
2000 примерака

Рукопис предат у штампу јула 2019. године.
Штампање завршено јула 2019. године.

Штампа
„AMD систем” Београд

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

37.016:73/76(075.2)

БОШКОВИЋ, Рајка, 1966-

Ликовна култура : за 6. разред основне школе / Рајка Бошковић. - Београд : Завод за уџбенике, 2019 (Београд : АМД систем). - 82 стр. : илустр. ; 29 см

Тираж 2.000. - Појмовник: стр. 80-82.

ISBN 978-86-17-20167-6

COBISS.SR-ID 277602828